

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd

Pavla Drážná

Výklad Iz 43,1-7
se zaměřením na stvoření a vykoupení
Izraele

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Gabriela Ivana Vlková, Th. D.

Obor: Učitelství křesťanské výchovy a českého jazyka pro II. stupeň ZŠ

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 1. 4. 2009

Děkuji RNDr. Gabriele Ivaně Vlkové, Th. D., za odborné vedení práce a mnoho cenných rad a podnětů. Dále děkuji Mgr. Martině Fabrikové za provedení korektury a také všem, kdo mě při zpracování diplomové práce jakkoli podpořili.

OBSAH

ÚVOD	5
1 KNIHA PROROKA IZAIÁŠE A DEUTERO-IZAIÁŠ	8
1. 1 KNIHA PROROKA IZAIÁŠE	8
1. 2 DEUTERO-IZAIÁŠ	9
2 VÝKLAD TEXTU IZ 43,1-7 V KONTEXTU DEUTERO-IZAIÁŠE ..	12
2. 1 KONTEXT, VYMEZENÍ A STRUKTURA ÚRYVKU IZ 43, 1-7.....	13
2. 2 CHARAKTER TEXTU IZ 43,1-7	17
2. 3 VÝKLAD IZ 43,1-7	19
3 STVOŘENÍ A VYKOUPENÍ U DEUTERO-IZAIÁŠE A V IZ 43,1-7 ..	38
3. 1 STAROZÁKONNÍ POJEM STVOŘENÍ.....	38
3. 1. 1 <i>Stvoření světa a exodus</i>	39
3. 1. 2 <i>Stvoření u Dt-Iz</i>	41
3. 2 POJEM VYKOUPENÍ VE STARÉ ZÁKONĚ	44
3. 2. 1 <i>Vykoupení jako Boží činnost</i>	45
3. 2. 2 <i>Vykoupení u Deutero-Izaiáše</i>	46
3. 3 VZTAH VYKOUPENÍ A STVOŘENÍ U DT-IZ A V IZ 43,1-7	49
ZÁVĚR	53
SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK	55
BIBLIOGRAFIE	56

ÚVOD

V biblickém pojetí je stvoření událost, která se váže k počátku dějin vesmíru nebo také konkrétního národa. Starý zákon hovoří o stvoření poměrně často – již jeho první stránky přinášejí zprávu o stvoření světa, některé žalmy oslavují Stvořitele poukázáním na krásu stvoření (srov. např. Žl 104; 148 aj.), v souvislosti s událostmi exodu si pak Izrael připomínal jedinečný způsob, jímž se otevřely národní dějiny Izraele.

Po pádu člověka se Písmo stává svědkem toho, jak Bůh v dějinách neustále zachraňuje člověka. Starozákonní dobu lze vnímat jako jednu etapu cesty stvoření k naplnění příslibu spásy, během níž Bůh „mnohokrát a mnoha způsoby“ promlouvá k vyvolenému národu (srov. Žid 1,1) a dokazuje mu, že za svým příslibem za všech okolností stojí.

Jako na jeden z úseků zmíněné cesty lze pohlížet na nelehké období, jímž bylo pro Izrael babylonské zajetí. Právě v této pro vyvolený národ tragické a lidsky beznadějně situaci se otevírá prostor pro zjevení Boží moci a touhy po záchraně vyvolených. Tato skutečnost se pak stává předmětem jedné z nejdůležitějších reflexí Deutero-Izaiáše: Zřejmě ne náhodou se v tomto spise objevují témata a motivy stvoření a vykoupení s neobvykle vysokou frekvencí.¹ Snad je tomu tak proto, aby si Izrael v době krize vlastní identity připomenul, jak jedinečné bylo jeho stvoření a jak výsadní postavení má v Božím plánu, jehož součástí je také vykoupení.

K sepsání práce na toto téma mě kromě zájmu o větší proniknutí do tajemství starozákonních prorockých textů vedlo také zaujetí textem knihy Izaiáš, zejména pak Deutero-Izaiášovými texty, jež jsou proniknuty přísliby Boží záchrany, realizované ve vykoupení stvořeného vyvoleného národa.

V této práci se zaměřuji na výklad perikopy Iz 43,1-7, zvláště pak přihlédnu k jejím tématům stvoření a vykoupení. Zvolený text pochopitelně

---

¹ Dokladem toho může být fakt, že např. slovo b-r-'se nejčastěji objevuje v Iz 40-65 a poté až v Gn 1-6, v jiných částech Písma se tento výraz vyskytuje jen ojediněle. Srov. G. I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 24.

není možné vytrhnout z kontextu celého spisu Dt-Iz, proto mi půjde také o zjištění souvislostí, v nichž se u Dt-Iz jednotlivé výrazy popisující skutečnost stvoření a vykoupení Izraele vyskytují, a zmíním také případná specifika deuterio-izaiášovského užívání těchto výrazů.

Práce je rozčleněna do tří kapitol. První kapitola stručně pojednává o knize proroka Izaiáše, načež se krátce zmíním o problematice členění tohoto spisu - zvláštní pozornost je věnována části Deutero-Izaiáš.

Východiskem pro analýzu témat stvoření a vykoupení Izraele u Dt-Iz je pro tuto práci, jak již bylo zmíněno, perikopa Iz 43,1-7. Tento text jsem zvolila jednak proto, že se v něm díky užití určitých výrazů skutečnost stvoření i vykoupení Izraele odráží, jednak také kvůli povzbudivému charakteru této perikopy a jejímu velkému myšlenkovému bohatství. Obsahem a výkladem tohoto textu se zabývá druhá kapitola.

Samotná témata stvoření a vykoupení, na něž se práce zaměřuje, reflektuje třetí kapitola. Obě analyzovaná témata nejprve zařazuji do kontextu Starého zákona a poté zkoumám výskyt a jejich vzájemný vztah v perikopě Iz 43,1-7 a také v dalších textech Dt-Iz.

Výchozím pramenem pro výklad zvolené perikopy i analýzu témat stvoření a vykoupení je pro mne pochopitelně biblický text Dt-Iz. Vzhledem k tomu, že součástí studia mého oboru není výuka hebrejštiny a nemám přístup k originálnímu textu, pracuji s různými českými překlady (ČEP, JB, Bognerův překlad) a využívám také kritických poznámek, jimiž jsou tyto překlady opatřeny. Veškeré biblické citace převzaty z textu *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad*. 4. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1995. Jen výjimečně uvádím text jiných překladů (např. text JB).

Při výkladu vybrané perikopy nejprve vymezím text, s nímž pracuji, a poté se věnuji komentování jednotlivých veršů. Ke zpracování této části práce využívám dostupné komentáře. Analýzu témat biblického textu provádím především pomocí biblických slovníků. Tento způsob zpracování využívám především ve třetí kapitole práce: K tématům stvoření a vykoupení

nejprve vyhledávám klíčové výrazy, které jsou s těmito tématy ve SZ spojeny, následně vysvětlím jejich význam a pojednám o užívání těchto pojmů ve starozákonní době. Poté se zaměřím na souvislosti, v nichž se témata stvoření a vykoupení objevují jak v celém spise Dt-Iz, tak i v perikopě Iz 43,1-7.

1 KNIHA PROROKA IZAIÁŠE A DEUTERO-IZAIÁŠ

V úvodní kapitole nejprve velmi stručně pojednáme o knize proroka Izaiáše jako celku a následně se zaměříme na její druhou část, tzv. Deutero-Izaiáše.

1. 1 Kniha proroka Izaiáše

Kniha Izaiáš je výsledkem dlouhodobého procesu, nelze s určitostí vymezit jednotlivé redakce ani etapy jejího sepsování. Chronologický postup událostí Izaiášova života sleduje kniha jen velmi nedokonale. Spis byl sestaven na základě několika sbírek výroků, jen některé z těchto souborů však pocházejí přímo od proroka Izaiáše (srov. Iz 8,16; 30,8) – oddíly tvořené kapitolami 40-55 a 56-66 pravděpodobně nejsou dílem proroka z 8. století: prorok zde není jmenován a také historické prostředí je výrazně mladší než doba samotného Izaiáše.²

O vzniku knihy existuje řada mínění. Jedna z hypotéz má za to, že kapitoly 2-32 mohly vzniknout už v 8. století. Za vlády krále Jošijáše (7. století), v době všeobecného optimismu, mohla být kniha redigována jako celek sestávající z kapitol 2-37. Po částečném návratu z babylónského zajetí (6. století) už kniha zahrnuje i části tvořené kapitolami 2-55 a 60-62. V 5. století pak mohly být připojeny kapitoly 56-59 a 63-66. První kapitola, mající charakter prologu, mohla být připojena až v konečném stadiu kompozičního procesu knihy.³

---

² Srov. JERUZALÉMSKÁ BIBLE. XII. svazek. *Izaiáš*, s. 17. (Dále jen JBIZ.)

³ Jako jednu z možných variant uvádí tento názor G. I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury...*, ss. 27-28.

V současnosti se v knize proroka Izaiáše rozlišují tři hlavní části: Proto-Izaiáš (kap. 1-39), jenž obsahuje texty předexilní, exilní i poexilní; Deutero-Izaiáš (kap. 40-55) zahrnující texty exilní, popř. poexilní; a Trito-Izaiáš (kap. 56-66), v němž se nacházejí spíše poexilní texty.⁴

1. 2 Deutero-Izaiáš

Od 40. kap. nabývá text knihy Izaiáš jiného rázu než text Iz 1-39. Není již zmiňováno jméno proroka, mění se styl, tón i teologické akcenty textu.⁵ Historické prostředí spisu je pravděpodobně asi o 200 let mladší než období působení samotného Izaiáše: Jeruzalém je dobyt, judská města jsou zničena, lid se nachází v zajetí v Babylóně, na scéně se objevuje král Kýros coby nástroj osvobození Izraele.⁶

Do této situace izraelského národa zaznívají slova anonymního proroka, který podle tradiční pozice doby 70. let 20. století vystoupil v období exilu v Babylóně či v Jeruzalémě, a to snad při kultovních shromážděních. V současnosti se však zdá pravděpodobnější, že spis Deutero-Izaiáše je spíše než produktem ústního prorockého vystoupení výsledkem „inspirovaného“ redakčního procesu v době exilu i po něm.⁷ Je také možné, že v otázce autorství textu nejde o jedinou osobnost, ale o celou teologickou školu, jež základní izaiášovské motivy dále rozvíjela a rozšiřovala.⁸

Text Deutero-Izaiáše nelze izolovat od části Proto-Izaiáš, neboť „reflektuje dřívější prorockví, navazuje na výrazná „izaiášovská“ témata a nově je aktualizuje (vyvolení Siónu; obrácení/návrat zbytku; prohlédnutí ze tmy apod.).“⁹ Setkáváme se také s některými tématy, která prostupují celou knihu Izaiáš. Jde např. o téma soudu, jenž vede k očistě (srov. Iz 1,24-28; 48,10;

⁴ Srov. G. I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury...*, s. 18.

⁵ Srov. M. CHIOLERIO, „Blaze tomu, kdo slyší tato slova“, s. 154.

⁶ Srov. JBIZ, s. 18.

⁷ Srov. G. I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury...*, s. 23.

⁸ Srov. J. HELLER, *Tři svědkové. Mojžíš – Izaiáš – Žalmista*, s. 47.

⁹ G. I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury...*, s. 23.

66,16nn), dále téma Boží svatosti (srov. Iz 6,3; 12,6; 41,14; 60,14 atd.), útěchy (srov. Iz 12,1; 40,1; 52,9; 66,13) nebo zájmu o spásu Jeruzaléma (srov. např. Iz 2,2-4; 40,2; 66,10-14.). Často se objevují motivy slepoty a světla, typická jsou slovesa vidět/slyšet/chápat (srov. např. Iz 6,9-10; 42,6.16.18; 60,1-3.19-20; 62,1 atd.).¹⁰

Na druhé straně však existují určité teologické rozdíly, jež vedly k rozlišení Deutero-Izaiáše v rámci jediné knihy Izaiáš: Zatímco Pt-Iz zdůrazňuje Boží vznešenost, v popředí zbývající části spisu se nachází spíše univerzální vláda a nesmírná velikost Boží. V první části knihy Iz stojí v čele národa král, jenž vzešel z Davida (srov. Iz 11,1), a zmiňován je rovněž mesiášský král (srov. Iz 9,6-7; 11,1-11), v druhé části knihy (Dt-Iz) vstupuje na scénu postava Božího služebníka, o němž se Pt-Iz nezmiňuje. Charakteristickým rysem Pt-Iz je mj. nauka o „věrném pozůstatku“, u Dt-Iz se však tato tematika objevuje pouze okrajově.¹¹

Struktura Deutero-Izaiáše je poměrně složitá. Je možné se setkat s návrhem, podle něž se v knize nachází jakýsi *úvod* (Iz 40,1-11), v němž prorok vypráví o svém povolání, dále *závěr* (Iz 55,6-13) tvořený hymnem opěvujícím účinnost naděje a slova Božího, a centrální část, někdy nazývaná *svitek útěchy*. Poselství *svitku útěchy* zvěstuje, že Hospodinův trest pominul, doba provinění Izraele skončila, vina je splacena. Slova útěchy pak prostupují celý text a vytvářejí leitmotiv, který může vyznívat jako odpověď na úzkostné zvolání autora knihy Pláč: Není nikoho, kdo by mohl utěšit. (Srov. Pláč 1,2)¹²

Jiný návrh členění knihy předpokládá dvojitou inkluzi, která je reprezentována tématem nového exodu (srov. Iz 40,3-5.9-11 a 55,12-13) a reflexe účinnosti Božího slova (srov. Iz 40,5-8 a 55,10-11). V hrubém dělení pak lze snadno rozlišit části tvořené kapitolami 40-48 a 49-55. Texty první z těchto sekcí jsou nečastěji adresovány Jákobu/Izraeli, tématem je pád Babylóna a návrat do Jeruzaléma,¹³ jenž je popisován pomocí veškeré

¹⁰ Srov. G. I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury...*, s. 27.

¹¹ Srov. R. B. DILLARD - T. LONGMAN, *Úvod do Starého zákona*, s. 257.

¹² Srov. M. CHIOLERIO, „Blaze tomu, kdo slyší tato slova“, s. 154.

¹³ Srov. G. I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury...*, s. 23.

symboliky a terminologie exodu. Východ z Babylóna se má stát triumfálnějším a slavnějším než jakým byl egyptský exodus¹⁴ (srov. Iz 43-5-6.14; 49,12), nebude probíhat ve spěchu (srov. Ex 12,11; Dt 16,3), ale bude připomínat spíše slavnostní procesí poutníků (srov. Iz 43,16-21). Cílem osvobozených je obnova Jeruzaléma,¹⁵ jako jejich osvoboditel je představován perský král Kýros, jenž umožnil vyvolenému národu odchod z Babylóna (srov. např. Iz 41,25; 44,28; 45,1; 46,11; snad i 48,14).¹⁶

Texty oddílu tvořeného kapitolami 49-55 se obracejí k Jeruzalému/Siónu a jsou zaměřeny spíše na povzbuzení a obnovu města.¹⁷ Mimoto je v této části Deutero-Izaiáše reflektováno další významné biblické téma, kterým je Boží stvořitelský zásah: Je-li Bůh Stvořitelem, je tím, kdo ne pouze jednou, ale neustále dává život svému stvoření, obnovuje je a povolává je z chaosu k bytí.¹⁸

Deutero-Izaiáš také často označuje Boha za vykupitele. Užitý hebrejský výraz *goél* dává tušit, že Hospodin je pro Izraele tím, kdo národ vysvobodí z bezvýchodné situace, znovu se ujme vyvolených a dá jim všechno potřebné.¹⁹

---

¹⁴ Srov. M. CHIOLERIO, „Blaze tomu, kdo slyší tato slova“, s. 155.

¹⁵ Srov. G. I. VLKOVÁ, G. Úvod do prorocké a mudroslovné literatury... , s. 23.

¹⁶ Srov. M. CHIOLERIO, „Blaze tomu, kdo slyší tato slova“, s. 155.

¹⁷ Srov. G. I. VLKOVÁ, Úvod do prorocké a mudroslovné literatury... , s. 23.

¹⁸ Srov. M. CHIOLERIO, „Blaze tomu, kdo slyší tato slova“, s. 156.

¹⁹ Srov. *tamtéž*, ss. 155-156.

2 VÝKLAD TEXTU IZ 43,1-7 V KONTEXTU DEUTERO-IZAIÁŠE

V této části práce se budeme věnovat nejprve vymezení, struktuře a charakteru textu Iz 43,1-7, následovat bude podrobný výklad této perikopy.²⁰

*^{1a} Nyní toto praví Hospodin,
tvůj stvořitel, Jákobe,
tvůrce tvůj, Izraeli:*

*^{1b} „Neboj se, já jsem tě vykoupil,
povolal jsem tě tvým jménem, jsi můj.*

*^{2a} Půjdeš-li přes vody, já budu s tebou,
půjdeš-li přes řeky, nestrhne tě proud,*

*^{2b} půjdeš-li ohněm, nespálíš se,
plamen tě **nepopálí/nestráví***

*^{3a} Neboť já Hospodin jsem tvůj Bůh,
Svatý Izraele, tvůj spasitel.*

*^{3b} Jako výkupné jsem dal za tebe Egypt,
Kúš a Sebu dal jsem místo tebe.*

*⁴ Protože jsi v očích svých tak drahý, vzácný,
protože jsem si tě zamiloval,
dám za tebe mnohé lidi a národy za tvůj život.*

*⁵ Neboj se, já budu s tebou.
Tvé potomstvo přivedu od východu,
shromáždím tě od západu.*

*⁶ Severu poručím: ‚Vydej!‘
a jihu: ‚Nezadržuj!/Nevězni!‘*

*Přived' mé syny zdaleka
a mé dcery od končin země,*

*⁷ každého, kdo se nazývá mým jménem
a koho jsem stvořil ke své slávě,
koho jsem vytvořil a učinil.“*

---

²⁰ Tučně označené výrazy poukazují na kontrastnost s výrazy předchozí perikopy (viz níže).

2. 1 Kontext, vymezení a struktura úryvku Iz 43, 1-7

Kapitolou 43 začíná nový celek. Povzbudivý ráz veršů 1-7 kontrastuje s vyčítavým tónem předchozí části (srov. Iz 42, 18-25). Novou perikopu na tomto místě vymezuje také masoretský text (dále jen MT) a kumránský text Qa, z těchto pramenů však není zcela jasné, kde tato perikopa končí. V textu Qa se objevují větší či menší mezery po 2., 8. a 10. verši, MT končí daný úryvek veršem 10. Většina současných odborníků však soudí, že vzhledem k obsahu veršů je vhodné perikopu po 7. v. ukončit.²¹

Mnozí exegeti v současnosti předpokládají, že mezi verši 1-7 a verši předchozí perikopy²² lze nalézt úzké spojení, což se dokládá mj. použitím některých významově podobných výrazů v obou zmíněných perikopách.²³ Pro větší názornost zde uvádíme také text předchozí perikopy, tedy Iz 42,21-25:

*²¹ Pro vlastní spravedlnost se Hospodinu zalíbilo
vzvýšit a zvelebit zákon.*

*²² Lid je však oloupený a popleněný,
jinoši všichni spoutáni, **vsazení do vězení.**
Stali se loupežnou kořistí a není, kdo by vysvobodil,
jsou vydáni v plen a **není, kdo by řekl: „Vrat’ to.“***

*²³ Kdo z vás tomu dopřeje sluchu?
Kdo pozorně vyslechne, co bude následovat?*

*²⁴ Kdo vydal Jákoba v plen?
A Izraele těm, kteří loupí?
Což to nebyl Hospodin, proti němuž jsme zhřešili?
Nechtěli jsme chodit po jeho cestách,
jeho zákon jsme neposlouchali.*

*²⁵ Proto na něj vylil své hněvivé rozhořčení, krutou válku;
plameny vyšlehly, a Jákob nic nepoznal,
hořelo, a nebral si to k srdci.*

Jak lze z textu vypožorovat, jde o slovesa *hořet/strávit/popálit* (Iz 42,25) v Iz 43,2 a *uvěznit/zadržet* (Iz 42,22) v Iz 43,6. Lze si povšimnout také již

²¹ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah. Part 3. Volume 1, Isaiah 40-48*. S. 284.

²² Předchozí perikopou rozumíme Iz 42,21-25.

²³ Navzdory tomu existuje také zcela opačné mínění, které zastává např. R. N. Whybray. Podle něj se úvodní formule *ale nyní* žádným způsobem k předchozímu textu nevztahuje, nýbrž uvozuje odpověď na nedochovanou zprávu, jež původně předcházela textu Iz 43,1nn. Srov. R. N. WHYBRAY, *Isaiah 40-66*, s. 82.

zmíněného izaiášovského užívání kontrastů v Iz 42,22/43,6.²⁴ Zvláštní pozici mezi výrazy užitými v Iz 43,1-7 pak zastává slovní spojení *ale nyní*. J. L. Koole v této souvislosti zmiňuje názor H. A. Brongerse, podle nějž tento výraz sice nikdy nestojí na počátku výpovědi, ale vždy označuje výchozí bod, jenž uvádí relativně novou myšlenku, často kontrastující s tím, co předcházelo.²⁵ Nutno dodat, že právě kontrastování slouží autorovi Dt-Iz jako průběžný kompoziční postup – v celém spisu se setkáváme s úseky, jež jsou tvořeny řečí o soudu pronárodů a následujícími slovy o spáse,²⁶ objevují se také další dvojice protichůdných či kontrastních motivů, např. první/poslední věci, Babylón/Sión, Hospodin/bohové, Izrael/národy, Služebník/lid apod.²⁷

Specifické používání kontrastu v perikopách Iz 42,21-25 a Iz 43,1-7 lze spatřit nejen v používaných výrazech, ale také ve vyznění částí textu: Zatímco Iz 42,22 hovoří o žalostném stavu oloupeného lidu, jenž jako by neměl žádnou cenu a jehož se nikdo nezastane, Iz 43,4.6 konejšivým tónem hlásá, že v Božích očích má zubožený Izrael cenu mnoha lidí a národů. Hospodin sám se svého lidu zastane a vysvobodí jej. Ve 42. kapitole poukazují verše 24 a 25 na trest, do něhož Izrael pro svůj hřích upadl, kapitola 43 naopak zvěstuje Izraeli milost. Perikopě Iz 43,1-7 bezprostředně předchází zmínka o ohni či plamenech, které by zde snad mohly symbolizovat vykonání soudu nad Izraelem, v. 2 ve 43. kap. však popisuje oheň jako skutečnost, která již nezasahuje bolestně, neboť doba trestu Izraele již pominula.

V perikopě bezprostředně následující za textem Iz 43,1-7 (tj. Iz 43,8-13) se Dt-Iz vrací k jazykovým prostředkům a strohému soudnímu stylu předchozích částí:

⁸ *Vyved' ten lid slepý, ačkoli má oči,
ty hluché, ač mají uši.*

⁹ *Ať se vespolek shromáždí všechny pronárody,
národy ať se spolu sejdou.*

²⁴ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 284.

²⁵ Srov. *tamtéž*, s. 284.

²⁶ Srov. R. RENDTORFF, *Hebrejská bible a dějiny*, s. 248.

²⁷ Srov. R. J. CLIFFORD, *Fair Spoken and Persuading. An Interpretation of Second Isaiah*, ss. 41-56.

*Kdo z nich co oznámí?
 Kdo z nich nám ohlásí, co bylo na počátku?
 Ať postaví své svědky a ospravedlní se!
 Lidé o tom uslyší a řeknou: „Je to pravda.“
¹⁰ „Mými svědky jste vy,“ je výrok Hospodinův,
 „a můj služebník, jehož jsem vyvolil.
 Tak mě poznáte a uvěříte mi
 a pochopíte, že to jsem já.
 Předem mnou nebyl vytvořen Bůh
 a nebude ani po mně.
¹¹ Já, já jsem Hospodin,
 kromě mne žádný spasitel není.
¹² Já jsem oznamoval a zachraňoval,
 já jsem ohlašoval, a nikdo cizí mezi vámi.
 Jste moji svědkové, je výrok Hospodinův,
 a já jsem Bůh!
¹³ Já jsem byl dříve než první den
 a není, kdo by z mých rukou vysvobodil.
 Kdo zvrátí, co já vykonám?*

Z hlediska obsahu vykazuje tento text podobnost např. s pasáží Iz 41,1-5.21-29, s níž perikopu Iz 43,8-13 spojuje obraz soudního tribunálu, na němž se má před zraky pronárodů a snad také před očima Izraele rozhodnout, kdo je skutečným Bohem. V obou případech je to pouze Hospodin, kdo je schopen prokázat svou moc tím, že zná budoucnost a je schopen jednat ve prospěch svého lidu. Takto je v Dt-Iz poprvé jasně formulován absolutní monoteismus, jenž byl připravován již dříve výlučným kultem Hospodina, Boha Izraele.²⁸

Poněkud rušivě může na soudržnost textu působit verš 8, který má, jak se zdá, charakter výzvy (možná pro proroka) k vyvedení vyvoleného lidu na svědectví pronárodům o Hospodinu – jediném Bohu. Někteří badatelé navíc považují v. 8 za vsuvku, a to právě proto, že tato pasáž poněkud narušuje logický sled myšlenek.²⁹

Domníváme se, že vymezení úryvku verši 1-7 lze odůvodnit také tím, že v této části jde o Hospodinovu řeč adresovanou Izraeli, zatímco verše bezprostředně následující jsou, jak se zdá, spíše výzvou (možná pouze

²⁸ Srov. JBIZ, s. 119.

²⁹ Srov. STARÝ ZÁKON. *Knihy prorocké I. Izaiáš*. 1. vyd. Praha: Česká katolická Charita, 1985. S. 138.

pro proroka) k vyvedení vyvoleného lidu na svědectví pronárodům o Hospodinu – jediném Bohu; nezdá se však jednoznačné, zda jde také o text směřující přímo k izraelskému národu jako celku. Rovněž verše, které vybranému textu bezprostředně předcházejí, postrádají úvodní formulaci obsahující oznámení, že jde o výrok Hospodinův – v Iz 42, 21-25 jde podle našeho názoru spíše o prorokovu reflexi stávající situace vyvoleného národa.

Svým námětem perikopa Iz 43,1-7 ukazuje na charakter celého Dt-Iz – shrnuje totiž na malé ploše poselství celého spisu: trest Izraele je u konce, Hospodin se znovu přiklání ke svému lidu, může a chce jej zachránit,³⁰ pro záchranu vyvolených má svůj plán.

Toto poselství se také odráží ve struktuře perikopy, již jsme rozčlenili na tři strofy.³¹ Za první strofu považujeme úvodní formulaci v. 1 (1a), v níž se Hospodin představuje jako stvořitel Izraele. Již v této části perikopy se začíná projevat kontrastnost s předchozím úryvkem: Zatímco slova Iz 42, 21-25 jsou vložena do úst izraelskému lidu či prorokovi, slova v Iz 43,1a pronáší Hospodin.

Druhou část, již uvozuje Boží výzva *neboj se*, tvoří vv. 1b-4, které se nesou v duchu povzbuzení a útěchy pro vyvolený národ. Vv. 1b-2 v sobě soustřeďují vlastní příslib vykoupení, který je pak dále rozpracován ve verších 3-4.³² Také v této části se objevují kontrasty, jež jsou na tomto místě vyjádřeny jednak pomocí obrazů vody a ohně, jednak také zmínkou o celých národech, které dá Hospodin jako výkupné za Izrael. V ostrém protikladu k maličkému a ve srovnání s o mnoho většími tehdejšími velmocenskými říšiemi bezvýznamnému Izraeli zde stojí zejména Egypt.

Útěšný charakter má také třetí strofa perikopy (vv. 5-7), kterou opět uvozují slova *neboj se*. Tato část sledované pasáže nastiňuje Hospodinův plán spásy pro všechny stvořené k Boží slávě a zároveň celou perikopu uzavírá.

---

³⁰ Srov. G. I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury...*, s. 24.

³¹ V otázce struktury sledované perikopy nejsou odborníci zajedno. Srov. např. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 285.

³² Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 285.

2. 2 Charakter textu Iz 43,1-7

Perikopa Iz 43,1-7 bývá označována jako *výrok o záchraně*. S touto literární formou se u Dt-Iz setkáváme pak už pouze v 41,8-13.14-16 a 44,1-5,³³ podobné rysy vykazují také Iz 54,4-6 a 51,12n. Podle Westermanna se izaiášovské výroky o spáse vyznačují některými prvky: Prvním z nich je *příslib spásy*,³⁴ který bychom v Iz 43,1-7 mohli vidět např. za slovy v. 3-4. K dalším rysům výroků o spáse patří *příslib poražení nepřátel*,³⁵ v Iz 43,1-7 by jej opět mohla reprezentovat zmínka o Egyptě ve v. 3 a snad také v. 2, neboť symbolika ohně se často spojovala se střetem s nepřáteli.³⁶ Výroky o spáse jsou často spojeny také s motivem *shromáždění*, případně s *přípravou návratu a Boží ochranou během cesty*. Na rozdíl od příslibu spásy, který neobsahuje bližší specifikaci, je příslib návratu u Dt-Iz jednoznačně spojen s návratem z babylónského zajetí. V Iz 43,1-7 se výraz *shromáždit* (q-b-c) objevuje ve v. 5,³⁷ verše následující pak implicitně zahrnují motiv návratu do vlasti. Jako poslední motiv, který se ve výrociích o spáse obvykle objevuje, uvádí Westermann příslib obnovy,³⁸ v Iz 43,1-7 však tento motiv chybí.

Zaměříme-li se na celkové vyznění a působivost textu Iz 43,1-7, lze si snadno povšimnout, že jeho ráz se v porovnání s předchozí perikopou mění: vyčítavý tón předchozích částí ustupuje a do popředí se dostává zvěst o vykoupení. Text je paralelní s výrokem Iz 41,8-16³⁹:

---

³³Srov. C. WESTERMANN, *Prophetic Oracles of Salvation in the Old Testament*, s. 42. Tento striktní výčet výroků o spáse však mnozí odborníci nesdílejí – srov. např. R. RENDTORFF, *Hebrejská bible a dějiny*, ss. 252-253. Zde jsou za výroky o spáse považovány i některé další texty Dt-Iz.

³⁴Srov. C. WESTERMANN, *Prophetic Oracles of Salvation...*, s. 42.

³⁵Srov. *tamtéž*, s. 60.

³⁶Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 289.

³⁷Srov. C. WESTERMANN, *Prophetic Oracles of Salvation...*, s. 61.

³⁸Srov. *tamtéž*.

³⁹Srov. *JBIZ*, s. 123.

⁸ *A ty, **Izraeli**, služebniku můj,
Jákobe, tebe jsem vyvolil,
potomku Abrahama, mého přítele,
⁹ tebe jsem vychvátil z končin země,
zavolal jsem tě z odlehlých míst,
řekl jsem ti: „Ty jsi můj služebník,
tebe jsem vyvolil, nezavrhl jsem tě.“
¹⁰ **Neboj se, vždyť já jsem s tebou,**
nerozhlížeš se úzkostlivě,
já jsem tvůj Bůh.
Dodám ti odvalu, pomoci ti budu,
budu tě podpírat pravici
své spravedlnosti.
¹¹ Hle, budou se stydět a hanbit,
všichni, kdo proti tobě planou hněvem,
budou jak nic a zahynou odpůrci tvoji.
¹² Budeš je hledat, ale nenajdeš
ty, kdo na tebe dorážejí;
budou jak nic, naprostá nicota, ti, kdo proti tobě válčí.
¹³ **Já jsem Hospodin, tvůj Bůh,**
držím tě za pravici,
pravím ti: „Neboj se, já jsem tvá pomoc.“
¹⁴ Neboj se, červíčku Jákobův,
hrstko Izraelova lidu.
Já jsem tvá pomoc, je výrok Hospodinův,
tvůj **vykupitel je Svatý Izraele.**
¹⁵ Hle, učiním tě okovaným smykem na mlácení,
novým, z obou stran ostrým.
Budeš mlátit a drtit hory,
s pahorky naložíš jako s plevami.
¹⁶ Rozvěješ je a odnese je vítr,
bouřlivý víchř je rozptýlí,
ty však budeš jásat k chvále Hospodina,
budeš se chlubit **Svatým Izraele.***

S uvedeným textem spojuje sledovanou perikopu Iz 43,1-7 užití některých výrazů a podobných témat i motivů: adresátem obou proroctví je Jákob/Izrael, v obou textech se poukazuje na Izraelovo vyvolení, garantem záchrany je Hospodin, Svatý Izraele a jeho *vykupitel* (goél). Obě perikopy mají výrazně útěšný charakter, opakovaně se v nich objevuje výraz *neboj se* ve spojení s připomínkou dřívějších Hospodinových skutků (srov. Iz 41,8; 43,3), v obou se odráží také Boží příslib do budoucna (srov. Iz 41,15; 43,5-7).

2. 3 Výklad Iz 43,1-7

Nyní se již dostáváme k samotnému výkladu zvolené perikopy. Při jejím komentování postupujeme po jednotlivých verších.

Iz 43,1a: Hospodin, „stvořitel“ a „tvůrce“

První část úvodního verše jsme vymezili jako samostatnou strofu, v níž Hospodin připomíná Izraeli svou tvůrčí sílu. Na počátku této výpovědi se objevuje již zmíněný výraz *ale nyní*, jímž je dána kontrastnost přítomného s minulým⁴⁰ (podobně srov. např. Iz 44,1). Český ekumenický překlad zde užitím slova *nyní* bez adverbativní spojky tento kontrast poněkud stírá, lépe jej vyjadřuje překlad JB, jenž užívá spojení *a nyní*. Zdá se totiž, že autorovi textu Dt-Iz nejde ani tak o časové vymezení doby, v níž se Hospodin znova přiklání k svému lidu, jako spíše o vyjádření nové epochy v dějinách vyvoleného národa, v níž Božím zásahem dojde ke stvoření nových skutečností (srov. Iz 43,19).

Chce-li Dt-Iz některé z výpovědí dodat ráz mimořádné důležitosti, využívá k tomu často nahromadění či kombinaci Božích titulů. Lze tedy říci, že již to, co o sobě Hospodin v této krátké části perikopy vypovídá, dává tušit, že jádrem sdělení bude poselství velmi silného charakteru. V Iz 43,1a se Bůh Izraele představuje jako ten, který stvořil Izraele. V hebrejském textu jsou k vyjádření této skutečnosti užita participia vytvořená z hebrejských kořenů b-r-' a j-c-r. První z nich se u Dt-Iz běžně vyskytuje v souvislosti se stvořením světa a lidstva (např. Iz 40,26.28; 42,5), druhé z nich, jež lze doslovně přeložit jako „zformovat“ či „modelovat“, se u Dt-Iz vyskytuje mj. v kontextu s povoláním Služebníka (srov. Iz 42,6). Oba zmíněné výrazy se pak u Dt-Iz objevují poprvé společně v Iz 43,1.⁴¹ Hovoří-li Hospodin k svému lidu jako jeho „stvořitel“ a „tvůrce“, prohlašuje se tím za svrchovaného vládce vyvoleného národa. Izrael, Boží lid, je Hospodinovým dílem, což je

---

⁴⁰ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 286.

⁴¹ Srov. *tamtéž*.

zdůrazněno obzvláště participiem slovesa j-c-r, které kromě *tvůrce* označuje také hrnčíře. V tomto významu se se slovesem j-c-r kromě celé knihy Iz setkáme také v knize proroka Jeremiáše. Zajímavostí je to, že pojetí obrazu hrnčíře u Iz a Jer stojí ve vzájemném kontrastu:

Jeremiáš užívá obrazu hrnčíře v souvislosti s kritikou nevěrnosti Izraele: prorok upozorňuje, že Hospodin může s Izraelem naložit podobně jako hrnčír s nádobou, která se nepovedla, protože hlína byla v hrnčířových rukou nepoddajná. Hrnčír proto vyrobenou nádobu zničí, začne znovu a vytvoří jinou nádobu (srov. Jer 18,1-6). Výraz hrnčír a obraz zničené/rozbité nádoby se objevuje také v Jer 19: Jeremiášův symbolický akt rozbití hliněného džbánu vyjadřuje Boží soud nad národem – Hospodin s ním naloží jako s hrnčířovou nádobou, která se už nedá opravit (srov. Jer 19,1-14).

U Izaiáše se tvar slovesa j-c-r ve významu tvůrce = hrnčír vyskytuje rovněž, ne vždy však se stejným akcentem jako u Jeremiáše. Zmínka o hrnčír **Iz 29,16** (a paralelně také v **Iz 45,9**) má sice podobně jako zmíněné obrazy v Jer 18,1-6 a 19,1-14 výhružný charakter, když poukazuje na zvrácenost hlíny-Izraele vynášejícího se nad hrnčíře-Hospodina, v Tt-Iz se však souvislost užívání obrazu hrnčíře mění: V **Iz 64,7** Boží lid vyznává, že je hlínou v Boží ruce. V tomto verši stojí blízko sebe označení Hospodina jednak jako *hrnčíře*, ale také jako *otce* vyvoleného národa. Důraz se zde klade na Boží činnost stvoření izraelského národa - jako hrnčír vytváří nádobu, tak Hospodin vytvořil svůj lid (srov. Gn 2,7).⁴²

Zdá se, že v Iz 43,1a, kde se se slovem j-c-r setkáme rovněž (třebaže nikoli ve významu *hrnčír*), je tohoto výrazu užito v podobném duchu jako v případě Iz 64,7: j-c-r vyjadřuje Boží péči a starost o dílo Hospodinových rukou. Je-li tím, kdo Izraele stvořil/vytvořil, sám Hospodin, nebude možné najít nikoho, kdo by mohl nad Izraelem vynést definitivní rozsudek.⁴³

---

⁴² Srov. Starozákonní překladatelská komise. *Výklady ke Starému zákonu IV. Knihy prorocké. Izajáš až Malachiáš*, ss. 162-163. (Dále jen VSZ IV.)

⁴³ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Issaiah 40-55: a literary-theological commentary*, s. 188.

Iz 43,1b: Vyvolení k Božímu vlastnictví

Po úvodní formulaci signalizující obrat a poté, kdy se ten, kdo tento obrat způsobí, představuje jako stvořitel vyvoleného národa, následuje jedna z výrazných formulací perikopy. Spojení *neboj se* v Iz 43,1b otevírá Boží útěšnou řeč a předznamenává plán spásy, jenž je rozvinut v následujících verších.

Výraz *neboj se/nebojte se* se u Dt-Iz vyskytuje celkem 8x. Poprvé se s ním setkáváme hned v úvodní kapitole Dt-Iz. Jde o pasáž plnou naděje, s níž se do Jeruzaléma vracejí vyhnanci. V **Iz 40,9** je pak zničené město vyzváno, aby před ostatními judskými městy beze strachu a s jásotem vydalo svědectví o Hospodinu zvoláním „Hle, váš Bůh!“ Důvodem této radosti má být společenství s Hospodinem, vítězem nad Babylónií.⁴⁴

Dále se spojení *neboj se* objevuje na několika místech Iz 41. Jde o již zmíněný výrok o záchraně, paralelní s Iz 43,1-7. **Iz 41,8nn** vypočítává důvody k důvěře v Boží ochranu a pomoc: Bůh, který si Izraele vyvolil, nedá zahynout Abrahámovým potomkům, ale dokončí plán, jenž se svým lidem má.⁴⁵ Téma vyvolení Izraele je patrné také v **Iz 44,2** Hospodin se zde představuje jako ten, který Izraele *vytvořil* (‘-s-h) již v životě matky, tj. v jehož myslí byl Izrael již od počátku. Boží plán s Izraelem pak nastiňuje útěšné proroctví Iz 54,1-10. Hospodin zbavuje své město potupy (srov. Iz 54,4) a hlásí se k němu jako manžel. Na věčnost Božího vyvolení a spásy pak poukazuje Iz 51, kde se výraz *neboj se* vyskytuje ve v. 7 v souvislosti s pomíjivostí lidských pomluv.

Ve sledované perikopě je Boží výzva *neboj se* výrazným nositelem povzbuzení, posily, zaslíbení i ujištění o spáse.⁴⁶ Základem pro tuto výzvu je skutečnost, že Hospodin svůj lid vykoupil. V tomto kontextu se zde setkáváme s výrazem **goél**. Poté, co se Hospodin představil jako ten, který svůj národ stvořil, je Izrael ujištěn, že od svého Boha přijme také vykoupení a novou

⁴⁴ Srov. J. KOPPOVÁ, *Izraelští proroci: dnešní pohled na proročké knihy Starého zákona*, s. 145.

⁴⁵ Srov. STARÝ ZÁKON, *Knihy proročké I. Izaiáš*, s. 130.

⁴⁶ Srov. *VŠZ IV.*, s. 163.

budoucnost.⁴⁷ Národ, k němuž se Hospodin titulem **goél** přiznává jako k členu své rodiny, je nazván tím, kterého Bůh volá jménem.

Hebrejský výraz q-r', jenž je na tomto místě užitý pro *volání jménem*, má několik významů – znamená buď žádost o pomoc někoho všeobecně známého, nebo jde o vzývání Božího jména (srov. Gn 4,26; Dt 28,10). Z knihy Gn je také známa souvislost se stvořením, kdy je Hospodin označen jako ten, kdo dává jméno svému stvoření (srov. např. Gn 1,5). Verše, v nichž je Hospodin označen za toho, kdo povolává/nazývá jménem, označují „*volání k službě Bohu v nějaké funkci a za určitým zvláštním účelem*“⁴⁸ (srov. např. 1Sam 3,4; Iz 49,1) a také poukazují na vzájemný vztah mezi povolávajícím a povoláním.⁴⁹ Tento vztah se vyznačuje privilegovaností toho, koho Hospodin „povolává jeho jménem“ (srov. Iz 45,3-4).⁵⁰

U Dt-Iz se s tímto slovním obratem setkáváme na několika místech. Prvním z nich je pasáž **Iz 40,26**, jež odráží Boží stvořitelství akt mj. i zvolením výrazu q-r', který se v podobné souvislosti objevuje i ve zprávě o stvoření světa v knize Gn. Dále se sloveso q-r' objevuje v **Iz 41,9**. Jedná se o zmíněnou paralelu k výroku o záchraně k Iz 43,1-7. Adresátem výroku 41. kap je opět Izrael, jehož Hospodin povolal z dalek a nazval jej svým služebníkem, tedy tím, kdo je povolán ke spolupráci na naplnění Božích záměrů.⁵¹ **Iz 44,5** zase vzbuzuje dojem, že také Izrael má možnost si zvolit, komu chce patřit. Izrael si volí Hospodina a nazývá se jménem Jákob/Izrael. Jméno Izrael má původ u Hospodina (srov. Gn 32,29-30), přijetím tohoto jména se tedy izraelský národ rozhoduje vstoupit do vztahu s Hospodinem. Charakter Hospodinova vztahu k Izraeli je poodhalen pomocí přirovnání v **Iz 54,5n**, kde je Hospodin přirovnáván k manželovi, jenž se znovu přiklání k zapuzené ženě. Hospodinův vztah lásky k Izraeli se projevuje milosrdenstvím a soucitem, s nímž svůj lid jako opuštěnou ženu znova povolává ke svým vyvoleným.⁵²

⁴⁷ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 286.

⁴⁸ M. R. W. FARRER, Volání. In J. D. Douglas (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 1100.

⁴⁹ Srov. *tamtéž*.

⁵⁰ Srov. *JBIZ*, s. 121

⁵¹ Srov. C. AUGRAIN a M.-F. LACAN, Služebník Boží. In *NBS*, s. 443.

⁵² Výraz q-r' u Dt-Iz dále také v Iz 45,3-4; 48,1-2; 48,12; 49,1.

Zasadíme-li **Iz 43,1b** do kontextu celého spisu, můžeme připomínku povolání Izraele vnímat také jednak jako výraz Boží autority u vyvoleného národa, jednak jako potvrzení toho, že Izrael má své pevné místo v Božím plánu spásy.⁵³ V neposlední řadě je třeba v této souvislosti zmínit specifika vztahu Hospodin-Jákob/Izrael. Charakter tohoto vztahu je shrnut ve formulaci *jsi můj*. Původně šlo pravděpodobně o slovní obrat z oblasti práva, kdy se této formulace využívalo při aktu adopce (srov. Gn 48,5). Užívá-li této formulace Hospodin, zdůrazňuje se tím Boží výlučné právo na izraelský národ jakožto Boží majetek. Izrael zase naopak může a má očekávat ochranu a péči⁵⁴ od svého goěla, který jej vykoupil a přijal do svého vlastnictví.

Iz 43,2: Konec trestu

Větná konstrukce využívá paralelizmu. Slova o bezpečném procházení vodou i ohněm vedla v minulosti řadu exegetů k výkladu označujícím tuto pasáž především jako příslib ochrany při exodu, případně při osidlování zaslíbené země,⁵⁵ podle Brueggemanna by také mohlo jít o aluzi na starodávnou praxi „Božího soudu“, kdy byl obviněný podroben zkoušce nebezpečí ohně a vody.⁵⁶ V současnosti se však zdá pravděpodobnější, že obrazy vody a ohně mají sloužit jako souhrnná označení pro nebezpečí jakéhokoli druhu. Většina odborníků se také přiklání k názoru, že příslib ochrany před nebezpečím popsáním pomocí obrazů ohně a vody se vztahuje k návratu z babylónského zajetí – toto tvrzení se opírá zejména o Iz 43,5nn.⁵⁷

Voda i oheň byly v biblické tradici chápány jako obrazy zkázy, symboly soudu či dopadajícího trestu:

Voda byla Izraelity považována za nepřátelský živel a sídlo mocností chaosu a její přívaly byly spojovány s Božím trestem.⁵⁸ Oheň byl spojován mj. s válkou, což se do textu Dt-Iz promítá na několika místech (srov. např.

⁵³ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Issaiah 40-55...*, s. 189.

⁵⁴ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 288.

⁵⁵ Srov. *tamtéž*, s. 289.

⁵⁶ Srov. W. BRUEGGEMANN, *Isaiah 40 – 66...*, s. 53.

⁵⁷ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 289.

⁵⁸ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Issaiah 40-55...*, s. 190.

Iz 42,25; 47,14; 50,11 aj.).⁵⁹ Toto převážně negativní chápání zmíněných živlů se odráží také v knize Iz, zvláště v části Pt-Iz, kde se na několika místech (např. Iz 8,5-8; 10,22; 28,2.15-18 aj.) setkáváme s hrozbami vyjádřenými pomocí obrazů vody: V Iz 8,5-8 je užito obrazu dravých vod pro označení asyrského nebezpečí; Iz 10,22 patří k hrozbám, podle nichž před Boží spravedlností valící se jako záplava unikne jen malá část izraelského lidu. V podobném duchu se nese také text Iz 28,2.15-18 – zdá se, že v. 2 má být výstrahou severnímu království, že hlavní město Samaří bude zničeno. Hospodin je zde označován jako silný a udatný Panovník, který přijde jako přival vod a dravých proudů, a srazí pýchu Efrajimu. Vv. 15-18 pak kritizují lehkovážnost lidu, který se ani tváří v tvář valícímu se nebezpečí neobrací k Hospodinu.

Podobný význam jako voda má u Pt-Iz užití symbolu ohně. Iz 5,24 je jedním z míst, kde se obrazu ohně, resp. ohnivých jazyků, užívá při předpovědi příchodu trestu za nevěrnost Božímu zákonu. Zmínky o ohni se objevují také v básni proti severnímu království v Iz 9,7-10,4 z doby nepřátelství mezi Izraelem a Judou⁶⁰ - v. 17 zde hovoří o lidské svévoli planoucí jako oheň, v. 18 ukazuje na temnou zemi, jejíž lid se stal potravou ohně. Podle Iz 29,1nn⁶¹ dolehne trest také na Jeruzalém – bude zmítán boji podobajícími se plamenům šířajícího ohně (srov. Iz 29,6).

Dt-Iz naopak užívá motivů ohně a zejména vody v jiných souvislostech - v textech Iz 41,17-20; 43,19-21 a 48, 20n jsou slova o vodě zasazena do příslibů, jež jsou pro vyvolený národ jednoznačně pozitivní. V těchto místech se zcela mění vyznění Dt-Iz proroctví: Hospodin už nebude tím, kdo podněcuje rozběsněné živly, aby vykonaly trest na Izraeli, naopak bude tím, kdo poskytne svému lidu ochranu a pomoc⁶² třeba právě skrze vodu, o které se v některých

⁵⁹ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 289.

⁶⁰ Toto nepřátelství lze datovat buď rokem 739 př. Kr., kdy se schylovalo k válce proti judskému králi Achazovi (srov. 2 Král 15,29), anebo rokem 734 př. Kr., kdy se severní království stalo obětí asyrského vpádu. Srov. *JBIZ*, s. 61.

⁶¹ Jde o výrok pocházející snad z roku 701 př. Kr., tedy z období krátce před obležením Jeruzaléma. Srov. *JBIZ*, s. 95.

⁶² Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Issaiah 40-55...*, s. 190.

částech Dt-Iz hovoří jako o životodárné skutečnosti (srov. Iz 41,17-20; 43,20; 44,2-4 aj.).

Se symbolem ohně si Izraelité často spojovali Boží přítomnost či slávu (srov. např. Ex 3,2-4), k síle ohně se přirovnávala Boží velikost a moc: jako má oheň schopnost spálit plevy, tak dokáže Boží sláva a svatost spálit vše zlé.⁶³ Písmo sv., zejména pak v knihách prorockých, často užívá obrazu ohně k vyjádření děsu z přítomnosti Boha, který vykonává soud nad zlem. U Iz a také v knize Daniel však nacházíme náznaky toho, že oheň neublíží těm, na nichž nenalezne nic, co by zasluhovalo spálení (srov. Dan 3,25-27). Spravedliví naopak před Hospodinem obstojí, mohou se klidně zdržovat v blízkosti Toho, kdo připomíná šířající oheň a věčný žár (srov. Iz 33,14n). Za Božími slovy zaznamenanými u Dt-Iz by se pak mohlo skrývat ujištění, že projitím ohněm dlouholetého exilu si Izrael již odpykal trest za svou nevěrnost vůči Hospodinu, nyní je tedy již „disponován“ k tomu, aby jej už oheň Božího soudu nespálil (srov. Iz 43,2).

Z kontextu Iz 43,2 lze vyvodit, že Hospodin nabídl vyvolenému národu cestu, po níž má kráčet, Izrael se však vydal jiným směrem, cesta ohněm je pak pouze následkem Izraelova rozhodnutí (srov. Iz 42,24n). V tomto okamžiku se stává obraz ohně hrozivým. Hospodin však vzápětí slibuje, že oheň ani voda už nebudou nástroji zničení.⁶⁴ Výrok o ohni a vodě by se tedy mohl vztahovat k politické situaci, v níž se Izrael nacházel v době babylónského zajetí: V odchodu do exilu se naplnila hrozba trestu pro národ, který sešel z cesty Božích nařízení, Hospodin však svůj lid neopouští: oznamuje mu konec trestu a bezpečný návrat do vlasti.⁶⁵

Iz 43,3a: Hospodin – Svatý Izraele a spasitel

Touto částí sledovaného výroku začíná druhá strofa, jež vyznívá jako rozpracování v. 1b, a to především užitím výrazů vztahujících se k záchraně

---

⁶³ G. A. F. KNIGHT, *Servant theology. A Commentary on the Book of Isaiah 40-55*, s. 61.

⁶⁴ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Issaiah 40-55...*, s. 191.

⁶⁵ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 289.

Izraele.⁶⁶ Lze si povšimnout také zvláštní kombinace titulů, jejichž užitím Dt-Iz doplňuje Boží charakteristiku z Iz 43,1a a potvrzuje výpověď *jsi můj*.⁶⁷

Boží titul Svatý Izraele (q^edoš jisrael) je specifický „izaiášovský“ termín – zatímco v knize Izaiáš se s tímto označením setkáme celkem 25x, z toho 9x u Dt-Iz, v dalších spisech SZ je to o poznání méně, např. v knize Žalmů pouze 4x, u proroka Jeremiáše pak dokonce jen 2x. Obzvláště u Izaiáše se titulu Svatý užívá jako přímé náhrady Božího jména.⁶⁸

Starozákonní pojetí Boží svatosti vyjadřuje jednak oddělení od profánního a s tím spjatou Boží transcendenci, jednak také snahu slovy postihnout bohatství Božího života, moci a dobroty: Svatost je více než jeden z Božích přívlastků; jde o přímo charakteristický znak božství.⁶⁹ V Písmu sv. je vidění Boží svatosti či slávy obvykle spojeno s prožitky hrůzy a děsu toho, komu se takového zjevení dostalo, což koresponduje s přesvědčením, že nelze Boha spatřit a zůstat naživu (srov. např. Ex 33,20; Sd 6,22).⁷⁰ Toto pojetí se promítá také do vyprávění o povolání v Iz 6,1-7, v němž prorok jasně hovoří o tom, že Hospodina spatřil (v. 1), snad proto také následuje vyjádření prorokových obav (v. 4). Charakter Hospodinovy svatosti popisuje mj. také Iz 33,14nn. Bůh je zde přirovnán k „sžirajícimu ohni“ a k „věčnému žáru“ - jeho blízkost snese pouze spravedlivý.

V celé knize Iz se motiv Boží svatosti objevuje zřejmě nejčastěji skrze označení Hospodina jako Svatého Izraele. Tento Boží titul se vyskytuje ve všech třech částech knihy Iz, v jeho užití se však projevuje nápadný rozdíl:

Pt-Iz užívá tohoto spojení převážně v žalobách (srov. např. Iz 1,4; 5,19.24; 31,1 aj.).⁷¹ Slova „žalující básně“ z **Iz 1,2-9** připomínající nevěrnost a nevděčnost vyvoleného národa, v níž se ve v. 4 označení Svatý Izraele objevuje, se vztahují snad ke zničení a zpustošení země a k obléhání Jeruzaléma, a to buď za Sancheríba v roce 701 př. Kr. (srov. Iz 36,1n; 2 Král 18,13n), nebo za syrsko-efraimské války v roce 735 př. Kr. (srov. Iz 7,1n;

⁶⁶ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 290.

⁶⁷ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Issaiah 40-55...*, s. 191.

⁶⁸ Srov. J. HELLER, *Pozdní sklizeň*, ss. 122-123.

⁶⁹ Srov. J. de VAULX, Svatý. In X. LÉON-DUFOR a kol. *Slovník biblické teologie*, s. 486.

⁷⁰ Srov. G. I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury...*, ss. 20.37

2 Král 16,5-9).⁷² V Iz **5,19.24** se prorok obrací proti těm, kteří prorocké hrozby neberou vážně a vybízejí tak Hospodina, Svatého Izraele, aby je naplnil. V. 24 pak naplnění těchto hrozeb spojuje s trestem ohně čili s úplnou zkázou.⁷³ Výrok **Iz 31,1n** byl snad pronesen za stejných okolností jako Iz 30,1-7. Pravděpodobně mají tyto výroky představovat kritický postoj proroka k Chizkijášově snaze získat proti Asyřanům pomoc od Egypta (asi kol. 703-702 př. Kr.).⁷⁴ Texty Iz 31,1n proto poukazují na to, že Izrael místo očekávání pomoci od svého Svatého spoléhá pouze na lidskou sílu, a vybízejí k návratu k Hospodinu (srov. v. 6).

U Dt-Iz se naopak označení Svatý Izraele vyskytuje výlučně ve výrociích souvisejících se spásou (srov. např. Iz 41,8-16; 41,17-20; 43,3.14; 45,11; 48,17; 49,7; 54,5 aj.). Dále se toto pravidlo uplatňuje jednak v řadě eschatologických výroků v Pt-Iz (spřízněných se slovy Dt-Iz), ale také v části Tt-Iz (srov. např. 60,9.14).⁷⁵

Je-li u Dt-Iz Hospodin označen titulem Svatý Izraele, děje se to vždy ve spojení s určitým příslibem vyvolenému národu. Poprvé se tímto titulem Hospodin označuje ve **41. kap.**, a to ve vv. 14; 16 a 20. Na těchto místech je Božího titulu Svatý Izraele užito ve spojení s přísliby Hospodinovy pomoci a poukázáním na Boží moc, a to v souvislosti s činností vykupitelskou (v. 14) i stvořitelenskou (v. 20). V obou těchto případech předchází nebo následuje příslib činu, který Hospodin vykoná na svém lidu či na přírodě. V **Iz 43,14n** se nachází výslovný příslib o poražení Babylóna. Tím, kdo srazí jeho moc, bude Hospodin, Vykupitel Izraele a jeho Svatý. Stane se to skrze krále Kýra, kterého Hospodin kvůli svému národu k tomuto úkolu povolá (srov. Iz 45,1.4). Tyto činy Bůh vykoná proto, aby celý svět poznal, že jen Hospodin je jeho tvůrce a jeho Pán (srov. Iz 45,6), Svatý Izraele, který vládne dílu svých rukou a má moc jej zachovat a vysvobodit (srov. **Iz 45,11-13**). Vláda Svatého Izraele vždy vedla Boží lid na cestu příkazů; kdyby je Izrael zachovával, mohl být jeho osud

---

⁷¹ Srov. R. RENDTORFF, *Hebrejská bible a dějiny*, ss. 252-253.

⁷² Srov. *JBIZ*, s. 43.

⁷³ Srov. STARÝ ZÁKON, *Knihy prorocké I. Izaiáš*, ss. 27-28.

⁷⁴ Srov. *JBIZ*, ss. 97.101.

⁷⁵ Srov. R. RENDTORFF, *Hebrejská bible a dějiny*, ss. 252-253.

jiný (srov. **Iz 48,17-19**). Další texty Dt-Iz však ukazují, že Izraelův Svatý je věrný i přes nevěrnost vyvolených. V **Iz 49,7** Hospodin slibuje zázračné obnovení⁷⁶ a v **Iz 54,5** pak Siónu připomíná, že je to on sám, kdo jej vykoupil a stará se o něj jako manžel.

Někdy se lze setkat s názorem, že starozákonní koncepce spásy je v nejuplnějším slova smyslu představena právě u Dt-Iz, kde se, jak se zdá, objevuje pojetí národní i univerzální, kolektivní i individuální, pojetí spjaté s přítomností i budoucností.⁷⁷ Toto mínění by podle našeho názoru mohlo souviset se specifickou interpretací některých textů Dt-Iz (srov. Iz 45,22), v nichž by se snad daly spatřit určité náznaky univerzality Boží spásy, postavit na těchto textech argumentaci pro tuto univerzalitu se však jeví jako problematické: Mohlo by se zdát, že text Iz 45,22 skutečně připouští interpretaci, podle níž je spása připravena i ostatním národům, obrátí-li se

k Hospodinu. Podle některých odborníků však text nepoukazuje příliš jasně na to, že se zde jedná o spásu ostatních národů, navíc, pokud Dt-Iz hovoří o národech, nikdy nepoužívá k jejich označení výraz *dálavy/končiny země*.⁷⁸ Jako pravděpodobnější se proto jeví, že slova o spáse jsou zde adresována veškerému stvoření jako celku, nikoli pouze lidem. Hospodinova spása se týká celého světa v tom smyslu, že ji zakusí celé stvoření (srov. Iz 42,4; 52,10), avšak pojetí spásy v textu Dt-Iz nelze připisovat tentýž obsah, jaký má pojem spásy v křesťanské teologii. Proto je lépe vidět význam slov Iz 45,22 a podobných pasáží spíše v tom, že celý svět uzná triumf Boha, který se zastává svého vyvoleného národa.⁷⁹

Také v Iz 43,3 je Boží titul Svatý Izraele spojen s příslibem záchrany, což je podtrženo užitím dalšího čestného označení – *spasitel*. Užití slovní spojení *tvůj spasitel* se řadí k slovům odvozeným od kořene j-š-‘. Výrazy náležící do

---

⁷⁶ Interpretace tohoto verše je však problematická: Má-li být tento verš ještě součástí druhého zpěvu o Služebníku (Iz 49nn), pak jde o ohlášení Služebníkovy pokoření a následného oslavení. Pokud se však tento verš vztahuje k následující skladbě, jde o obraz Izraele, pokořeného dlouhým vyhnanstvím, jež skončí zázračnou obnovou. Srov. *JBIZ*, s. 137.

⁷⁷ Srov. F. MICHAELI, Spasení. In *Biblický slovník*, s. 261.

⁷⁸ Srov. např. R. G. WHYBRAY, *Isaiah 40-66...*, s. 112.

⁷⁹ Srov. *tamtéž*.

této skupiny se u Dt-Iz objevují poměrně často (srov. např. Iz 43,11; 45,15.21; 46,7; 47,13.15 aj.), u zmíněného spojení jde o první výskyt v Dt-Iz.⁸⁰

Původní smysl slovesa j-š-‘ je *přivést na prostorné místo* (srov. Žl 18,37; 66,12)⁸¹ či *mít dost místa* nebo *cítit se dobře* (jeho opakem je sloveso c-r-r, tj. být v úzkých, být sklíčen apod.).⁸² Někdy se lze setkat také s překladem „*vytrhnout z nebezpečí života*“⁸³ nebo *nalezení útočiště a ochrany*.⁸⁴ Již od počátku se tohoto výrazu běžně užívá i ve smyslu metaforickém – v tom případě označují slova zahrnutá pod skupinu slov odvozených od j-š-‘ *svobodu od omezení*, případně též osvobození od různých omezujících a svazujících vlivů,⁸⁵ jako např. nemoc, válka, otroctví nebo smrt. Podle okolností pak slovo j-š-‘ mohlo nabývat i dalších významů, např. uzdravit, vítězit, žít,⁸⁶ odpustit hřích⁸⁷ apod. Na obecnější rovině může jít o označení vztahující se ke spasení člověka či lidu v eschatologickém slova smyslu.⁸⁸ U Dt-Iz se objevuje také spojení spásy, spravedlnosti a soudu, který souvisí se záchranou (srov. Iz 45,21; 51,8).⁸⁹

Ve SZ se pojem spasení spojuje mnohem častěji s vysvobozením národním a kolektivním než s osvobozením individuálním. Spasení je často spjato s politickými okolnostmi, které v danou dobu utvářely dějiny Izraele, ať už šlo o otroctví v Egyptě, ohrožení Asyřany nebo babylónské zajetí. V tomto pojetí spasení znamenalo počátek národní obnovy, očištění a posvěcení lidu a obnovení smlouvy s Hospodinem, kterou Izrael svou nevěností porušil, a také znovuzřízení Davidova trůnu v Jeruzalémě, spojené s obnovou svobodného, vítězného a věčného království. Takovým způsobem však může spasit pouze Bůh, proto také Písmo označuje za subjekt těchto činností většinou samotného Hospodina.⁹⁰

⁸⁰ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Isaiah 40-55...*, s. 192.

⁸¹ Srov. G. WALTERS a B. A. MILNE, Spasení. In *Nový biblický slovník*, ss. 957-958.

⁸² Srov. F. MICHAELI, Spasení. In *BS...*, s. 259.

⁸³ C. LESQUIVIT a P. GRELOT, Spása. In *Slovník biblické teologie*, s. 463.

⁸⁴ Srov. J. S. TROJAN, *Kontrasty a alternativy*, s. 36.

⁸⁵ Srov. G. WALTERS a B. A. MILNE, Spasení. In *NBS*, ss. 957-958.

⁸⁶ Srov. F. MICHAELI, Spasení. In *BS...*, s. 259.

⁸⁷ Srov. J. S. TROJAN, *Kontrasty a alternativy...*, s. 36.

⁸⁸ Srov. F. MICHAELI, Spasení. In *BS...*, s. 259.

⁸⁹ Srov. J. S. TROJAN, *Kontrasty a alternativy...*, s. 37.

⁹⁰ Srov. F. MICHAELI, Spasení. In *BS...*, s. 260.

Dt-Iz, jak se zdá, užívá řady slov odvozených od kořene j-š-‘ převážně tehdy, chce-li vyjádřit určitou spojitost s Hospodinem či tím, skrze něhož Hospodin hovoří. Dále se tyto výrazy objevují také v polemických částech namířených proti modloslužbě, jejichž výroky jednoznačně poukazují na to, že jedině Hospodin je spasitel.⁹¹

Vezmeme-li v potaz „osvoboditelský“ význam slovesa j-š-‘, nabízí se pro text Iz 43,3a interpretace, která zvýrazní velikost Boha Izraele, v jehož moci je osvobodit vyvolený národ z područí Babylóňanů a umožnit Izraeli svobodný návrat do vlasti. Ačkoli Hospodin pro záchranu Izraele používá prostředníka, jímž je v případě osvobození z babylónského zajetí perský král Kýros, je to v konečném důsledku Hospodin sám, kdo spasí svůj lid (srov. Iz 43,11; 45,21).⁹²

Iz 43,3b: Vysoké výkupné

V tomto verši se objevuje výraz *výkupné* (odvozeno od kořene k-p-r), pojem původně z oblasti židovského práva, jenž autor spisu Dt-Iz používá pro vyjádření charakteru osvobození Izraele: Zmíněný výraz označoval cenu, jejímž zaplacením mělo být odčiněno provinění. Běžně tuto cenu platil viník (srov. Ex 21,28-32), v Iz 43,3 je to však sám Hospodin, kdo za Izrael výkupné platí. V textu Dt-Iz není řečeno nic o tom, komu je toto výkupné určeno, je však stanovena jeho „výše“⁹³ - jmenovány jsou země Egypt, Kúš a Seba. Silně vyznívá zejména zmínka o Egyptě, neboť historický význam egyptské říše byl poměrně značný, ještě i v době proroka Izaiáše platil Egypt za velmi silného koaličního partnera proti rozmáhající se Asýrii.

V otázce výkladu této pasáže se názory různí. Někdy se v souvislosti se zmínkou o Egyptě poukazuje na pokoření faraónovy moci při izraelském exodu (srov. Iz 43,16nn) či na období asyrských válečných výprav, při nichž se vojska Asýrie místo dobývání Jeruzaléma utkala s egyptskou armádou (srov.

---

⁹¹ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Isaiah 40-55...*, s. 192.

⁹² Srov. *tamtéž*, s. 958.

⁹³ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 291.

Iz 37,8n). Součástí egyptské říše byla také země Kúš, od níž odvozovala svůj původ Seba.⁹⁴

Jiný výklad přisuzuje zaplacené výkupné Persii, jíž dá Hospodin za propuštění Izraele jiné národy, především Egypt, který dobyl Kýrův syn Kambyses, a dále Kúš (Etiopie), území jižně od Egypta, a Sebu – také tato území byla po nějakou dobu pod perským vlivem.⁹⁵ Někteří současní odborníci však spíše než doslovně chápou sdělení v. 3 poeticky, a to jako obraz moci a lásky Boha Izraele, jenž chce zachránit svůj vyvolený národ.⁹⁶

Iz 43,4: Hodnota Izraele

V. 4 shrnuje, jakou cenu má Izrael pro Hospodina. Toto ujištění se však již neodvívá v duchu předchozího verše, kdy je cena vyvoleného národa vyjádřena „materiálně“; ačkoli se totiž Izrael zdá ničím ve srovnání s Egyptem či Babylónem, hodnota, kterou svému národu dává Hospodin, je zcela odlišná: Ačkoli Izrael sám o sobě má jen velice nízkou hodnotu, je jako pouhý červ (srov. Iz 41,14), Hospodin si jej cení velmi vysoko. V Iz 43,4 tuto skutečnost vyjadřuje slovní obrat *v mých očích*. V Iz 43,3 je také poprvé u Dt-Iz jasně vyjádřen Boží vztah lásky k Izraeli. Charakter tohoto vztahu pak dále popisuje Iz 49,14,⁹⁷ kde Hospodin svůj národ ujišťuje, že jeho láska předčí i lásku mateřskou: I kdyby matka zapomněla na své dítě, Hospodin na svůj lid nezapomene nikdy. Jiný obraz přibližuje charakter Boží lásky k Izraeli pomocí již zmiňovaného obrazu Hospodina-manžela a Izraele-manželky, kterou ani přes její nevěrnost Hospodin nezapudil a znovu se k ní přiklání (srov. Iz 50,1; 54,4-8). Iz 43,4 zdůrazňuje, že je to Hospodin (a nikdo jiný), kdo neuvěřitelně miluje vyvolený národ. Izrael se tak ve svém vyvolení stává objektem lásky, která je pro Dt-Iz nevysvětlitelná a nádherná.⁹⁸

Závěr v. 4 připomíná verš předchozí - vysoká cena Izraele je opět vyjádřena „hmotně“: paralelu ke zmínce o afrických územích ve v. 3 zde tvoří

---

⁹⁴ Srov. *VSZ IV.*, s. 163.

⁹⁵ Srov. V. BOGNER, *Knihy prorocké...*, s. 137.

⁹⁶ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, ss. 291-292.

⁹⁷ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Issaiah 40-55...*, s. 193.

⁹⁸ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 293.

slova *člověk* (v překladech pl. *lidé*) a *národy*. Obzvláště první z uvedených výrazů často vzbuzoval rozpaky, proto se v některých překladech objevovaly pokusy toto slovo chápat jako *země*, *ostrovy* nebo též *Edóm*. Tyto dohady však nejsou přesvědčivé, původní verze MT (slovo *člověk*) se zdá pravděpodobnější. Text se nejspíše vztahuje k národům zmíněným ve v. 3, zdá se však, že zde nejde o důraz na akcent politický či etnický, ale spíš o biblické vyjádření velkého množství lidí.⁹⁹

Výraz *za tebe* zde stojí v blízkosti spojení *za tvůj život*. Předložka *za/místo* naznačuje v obou případech výměnu: Hospodin dá výměnou za život svého lidu výkupné vysoké hodnoty – cení si Izraele nad jiné národy. V. 3 a 4 mají ukázat především Hospodinovu moc nad utlačovateli a lásku k Izraeli, nejde tedy o demonstraci Božího postoje k ostatním národům.¹⁰⁰

Iz 43,5: „Shromáždím tě“

Verš 5 otevírá poslední strofu sledované perikopy. Stejně jako v. 1b je tento v. uveden Boží výzvou neboj se. Dovětek já budu s tebou zase odráží poselství v. 2 a potvrzuje, že veškerá Boží zaslíbení jsou platná.¹⁰¹ Následující slova příslibu se vztahují k naplnění těchto zaslíbení, jež budou uskutečněna v Hospodinově plánu záchranu národa, realizovaném v návratu do izraelské vlasti. Izrael má proto stále důvěřovat, že Hospodin všechny své přísliby vyplní.¹⁰²

Po úvodní povzbudivé formulaci následuje nastínění Hospodinova plánu k záchraně Izraele. Příslib návratu ve v. 5 snad odráží pohled těch, kdo zůstali v izraelské vlasti. Zdá se, že slovní obrat *přivést (nazpět)* by mohl poukazovat na přesvědčení, že Hospodin sídlí v první řadě uprostřed svého vyvoleného národa, tedy v Izraeli. V této perspektivě pak bylo třeba vnímat exulanty jako ty, kdo se sice momentálně nacházejí mimo izraelské území (= *východ*), přesto však k vyvolenému národu stále patří.

⁹⁹ Srov. *tamtéž*, s. 294.

¹⁰⁰ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Isaiah 40-55...*, s. 194.

¹⁰¹ Srov. *VSZ IV.*, s. 164.

¹⁰² Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, ss. 294-295.

Sloveso *shromáždit* (q-b-c) lze v tomto případě chápat jako metaforu, jež má svůj původ v oblasti pastevečství - původně se tohoto slova užívalo pro shromažďování ovcí. V této souvislosti uvádí Dt-Iz výraz *shromáždit (někoho)* pouze 1x, a to v Iz 40,11.¹⁰³ Zde Dt-Iz předkládá téma dobrého pastýře, jež je zformulováno v Jer 23,1-6 a dále rozvinuto v Ez 34, 17-31.¹⁰⁴

Metaforicky je pak slovesa q-b-c užito ještě např. v **Iz 54,7**, kde Hospodin dává svému lidu příslib, že jej ve svém slitování shromáždí do velikého zástupu (shromáždění).

Deutero-izaiášovské narážky zahrnují víru, že naděje na shromáždění rozptýlených mohou být pobídkou k obratu. Myšlenka opětovného shromáždění odráží také závazek péče o rozptýlené ovce, který na sebe Hospodin vzal, když si Izrael zamiloval¹⁰⁵ - jestliže tedy rozptýlení Izraele dopustil Hospodin, bude to opět On sám, kdo shromáždí svůj lid a obnoví tak život společenství vyvoleného národa.¹⁰⁶

Iz 43,6: Hospodinova moc nad světem

Úvodní část v. 6 se nese v podobném duchu jako verš předchozí – opět se objevují označení světových stran, tentokrát jsou to *sever* a *jih*. V orientálním vyjadřování byl sever chápán jako místo stálého chladu a přitímní, což vedlo k přesvědčení, že sever je nebezpečná končina, kde mohou sídlit jen mocnosti skryté člověku: bohové nebo démoni. V některých biblických textech se odráží myšlenka, že severní strana je svatá, neboť nejzazší sever je Božím sídlem (srov. např. Lv 1,11; Žl 48,3). Od severu však měl přijít také zničující soud nad Izraelem (srov. Jer 1,14n; 4,6).¹⁰⁷

Nyní ale Hospodin přikazuje severu i jihu, aby propustily izraelské zajatce. Tato slova kontrastují s výpovědí Iz 42,22, kde Dt-Iz konstatuje, že není nikoho, kdo by se zastal zotročeného národa, neboť sám Hospodin jej vydal v plen. Avšak nyní se situace radikálně mění: Hospodin požaduje

¹⁰³ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Isaiah 40-55...*, s. 195.

¹⁰⁴ Srov. *JBIZ*, s. 115.

¹⁰⁵ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Isaiah 40-55...*, s. 195.

¹⁰⁶ Srov. *VSZ IV.*, s. 164.

¹⁰⁷ Srov. M. LURKER, Světové strany. In *Slovník biblických obrazů a symbolů*, ss. 259-260.

navrácení svého lidu a všechny světové strany musí Izraelity nejen propustit, ale také jim poskytnout veškerou podporu a pomoc (srov. Iz 49,22nn).¹⁰⁸

V. 6 provází také idea Božího otcovství, jež je vyjádřena užitím výrazů *synové* a *dcery*. Dt-Iz zde o Izraeli nehovoří jen jako o Jákobově potomstvu nebo dětech Siónu, ale také jako o vlastních Hospodinových dětech, jež jsou v Božích očích tak nesmírně vzácné (srov. Iz 43,4),¹⁰⁹ že je Hospodin nyní nazývá svými vlastními syny a dcerami. Texty Písma v souvislosti s Božím otcovstvím obvykle hovoří pouze o Božích synech, Iz 43,6 je v tomto směru výjimkou – podle Goldingaye jde dokonce o jediné místo SZ, které zmiňuje také Boží dcery.¹¹⁰ Zdá se, že tato nenápadná zmínka v sobě ukrývá myšlenku, že „ženy sdílejí spolu s muži plnost rodinného vztahu s Hospodinem.“¹¹¹ Výrazy označující dálku, z níž se mají Hospodinovi synové a dcery navrátit, mají zřejmě opět funkci naznačení obratu od trestu za nevěrnost k příslibu návratu z vyhnanství.¹¹² Hospodin jako Pán celého světa přikazuje všem světovým stranám, tedy i národům tam sídlícím, aby propustily Izraelity – všechny končiny země musí na Boží příkaz vydat svou kořist a izraelští vyhnanci se budou moci vrátit do své vlasti.¹¹³

Iz 43,7: K Boží slávě

Perikopu uzavírá v., v němž se znova objevují skutečnosti zmiňované již ve v. 1: V. 7 odkazuje k otázce Božího volání, opět se zde setkáváme se slovním obratem *nazvat jménem*, hojně se vyskytují slovesa označující stvoření. Užití těchto spojení tvoří základ pro ideu osobního povolání každého jednotlivce ke službě Hospodinu.¹¹⁴

V textu v. 7 se stejně jako ve v. 1 objevuje výraz *nazývat (se) jménem*. Na rozdíl od slovního spojení užitého ve v. 1 se však na tomto místě jedná o jméno

¹⁰⁸ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 296.

¹⁰⁹ Srov. *tamtéž*.

¹¹⁰ V NZ je o Božích dcerách zmínka jediná – jedná se o 2Kor 6,18. Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Issaiah 40-55...*, s. 196. Zdá se však, že přesto existuje ještě jedna starozákonní zmínka o Božích dcerách: z kontextu Dt 32,19 vyznívá, že tento text hovoří o Hospodinových synech i dcerách.

¹¹¹ J. GOLDINGAY, *The message of Issaiah 40-55...*, s. 196.

¹¹² Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 297.

¹¹³ Srov. *VSZ IV.*, s. 164.

¹¹⁴ Srov. J. GOLDINGAY, *The message of Issaiah 40-55...*, s. 196.

Hospodinovo, kterým se nazývají Boží věrní. Výraz *nazývat (se) jménem* se ovšem může také zpětně vztahovat k pojmenování *moji synové* a *mé dcery*, čímž by tato výpověď opětovně potvrzovala vzájemnost vztahu Hospodina a jeho národa. Samo Boží jméno je záchranou Izraele, neboť je jím vyjádřena skutečnost, že Hospodin převzal záštitu nad *celým* Izraelem, záleží mu na *každém*, nikdo není zapomenut.¹¹⁵

Odborníci vidí ve v. 7 nezávislost na některých výrocích o záchraně (srov. Iz 41,16nn; 44,5), neboť Iz 43,7 explicitně hovoří o tom, že účelem Izraelova vykoupení je Boží sláva (kávód).¹¹⁶

Výraz *Boží sláva* hraje stěžejní roli v teologii celého SZ a označuje se jím „zjevení vznešenosti, moci, nádhery, svatosti a vůbec velebnosti Boha samého.“¹¹⁷ Slovesný kořen k-b-d vyjadřuje ideu tíhy nebo váženosti. Ve SZ se hovoří o Boží slávě jako o skutečnosti, která člověka ochromí, při popisech teofanií vzbuzujících děs a bázeň.¹¹⁸ Tato líčení poukazují na vnější projev Boží svatosti a také na její vyzařování do světa - Boží svatost není do sebe uzavřená skutečnost, neboť Bůh na ní dává podíl všemu, co spojuje se sebou.¹¹⁹ V tomto duchu hovoří SZ o několika druzích projevu Hospodinovy slávy, k nimž patří velké činy Boží nebo i zjevení Boha jako takového.¹²⁰

Hospodinova sláva je podobně jako např. označení Svatý Izraele jeden z termínů, s kterým se lze setkat v celém spise Iz. Jde o jeden z motivů, který zajišťuje kontinuitu jednotlivých částí Iz. Deutero-Izaiášovu zmínku o zjevení Boží slávy v Iz 40,5 lze považovat za zřetelnou narážku na Iz 6,3 - na tomto místě se výpověď o tom, že Hospodinova sláva naplní zemi, objevuje v prorokově vidění. Zdá se, že významová příbuznost existuje také mezi Iz 35,2 a 42,12, kde se o příchodu Boží slávy hovoří jako o skutečnosti zjevné v budoucnu.¹²¹

---

¹¹⁵ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 298.

¹¹⁶ Srov. *tamtéž*.

¹¹⁷ D. MOLLAT, Sláva/Velebnost. In *SBT...*, s. 431. Pojem *sláva* se ve SZ vyskytuje celkem 200x. Srov. J. KOPPOVÁ, *Izraelští proroci:...*, s. 67.

¹¹⁸ Srov. G.I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury...*, s. 37.

¹¹⁹ Srov. J. KOPPOVÁ, *Izraelští proroci...*, s. 67.

¹²⁰ Srov. D. MOLLAT, Sláva/Velebnost. In *SBT...*, s. 431.

¹²¹ Srov. R. RENDTORFF, *Hebrejská bible a dějiny...*, s. 252.

Poprvé se u Dt-Iz hovoří o zjevení Hospodinovy slávy hned v úvodní části Knihy útěchy (srov. **Iz 40,5**). Jde o část textu, která vyzývá k návratu do vlasti. V tomto kontextu se hovoří o Boží slávě, která se ukáže celému světu na cestě z Babylóna do Palestiny podobně, jako se projevovala při odchodu Izraelitů z Egypta, kdy provázela Boží lid v podobě oblaku a chránila jej proti nepřátelům (srov. Ex 13,21n).¹²²

Ve 42. kap. je Boží sláva zmíněna nejprve ve v. 8, pak také ve v. 12. V **Iz 42,8** se připomínkou jména Hospodin (JHWH) Bůh představuje jako Pán střežící svou jedinečnost, jenž se o svou slávu a čest nemíní dělit s modlami, neboť projevy úcty náleží provždy a na každém místě pouze jemu samotnému.¹²³ Zmínka o Boží slávě ve v. 12 je zasazena do chvalozpěvu, jenž vyznívá jako odpověď na předcházející Boží výrok, a v němž, jak se zdá Izrael uznává Boží svrchovanost a slávu (srov. **Iz 42,10-13**).

Užití pojmu Boží sláva v biblickém textu v sobě skrývá dva možné významy: První z nich označuje skutečnost, kdy Hospodin vším, co činí, působí pro svou slávu, pohnutkou pro jeho činy je tedy posvěcení (glorifikace) sebe sama.¹²⁴ V druhém případě se toto spojení vztahuje k vzdávání pocty, kterou má Izrael prokazovat Hospodinu (srov. např. Iz 40,5; 42,8.12). Podle Koola lze tuto možnost vztáhnout mj. právě k Iz 43,7: Od izraelských synů a dcer se očekává, že budou ctít svého Otce – Hospodina, který je jako první poctil svou přízní (srov. Iz 43,4), což by se mělo odrážet v poctě, kterou Izrael vzdá svému Bohu.¹²⁵ Zdá se však možné použít také interpretaci, že idea Izraelova stvoření k Boží slávě v **Iz 43,7** má ukázat na Hospodina jako na toho, kdo vytváří vyvolenému národu podmínky k životu. Skrze tento stvořitelský akt se Hospodin oslaví: znova září Jeho velikost a síla, opět se ukazuje Boží láska k Izraeli.

Dt-Iz (podobně jako prorok Ezechiel) zdůrazňuje především teocentrický aspekt Božích zásahů, veškerá Boží činnost tedy souvisí s oslavením svatého

---

¹²² Srov. V. BOGNER, *Knihy prorocké...*, s. 124.

¹²³ Srov. *VŠZ IV.*, s. 159.

¹²⁴ Srov. R. MARTIN-ACHARD, Sláva. In *BS*, s. 231.

¹²⁵ Srov. J. L. KOOLE, *Isaiah...*, s. 299.

Božího jména (srov. např. Ez 20,9.14; 36,21-23; Iz 42,8; 48,9-11),¹²⁶ někdy se dokonce setkáváme i s tvrzením, že Hospodin nejedná kvůli Izraeli, nýbrž kvůli sobě a svému jménu (srov. např. Iz 43,25, u proroka Ezechiela pak zejména Ez 36,22n). Navzdory tomu není třeba se domnívat, že Bůh Izraele se v konečném důsledku stará jen o svou vlastní slávu a na lidech mu nezáleží: Ačkoli totiž Hospodin nejedná kvůli Izraeli, všechny jeho činy nakonec vedou pouze k dobru jeho vyvolených. V konečném důsledku tak Izrael může počítat s Boží pomocí i tehdy, když jí ještě není hoden. Jedná-li Hospodin kvůli sobě, znamená to, že se pro vykonání nějakého činu již rozhodl, což se jistě brzy projeví. Důvěra v to, že Bůh něco vykoná kvůli sobě samému, je navíc jistě větší zdroj naděje než spoléhání na vlastní zásluhy. Přesto však lze i v Dt-Iz najít texty, podle nichž Hospodin jedná kvůli svému lidu (srov. např. Iz 43,14; 45,4).¹²⁷

V blízkosti výrazu *Boží sláva* se objevuje nahromadění slov označujících stvoření. Jde o slovesa b-r-’, j-c-r a ‘-s-h. Řada odborníků se domnívá, že jde jen o variantní označení jediné skutečnosti, existuje však také rovněž obhajitelné přesvědčení, že tato tři „stvořitelská“ slovesa jsou užita záměrně a Dt-Iz se tímto způsobem snaží ukázat, že smysl tohoto v. inklinuje spíše než k zdůraznění Boží slávy k tomu, co Hospodin uprostřed svého lidu uskutečňuje. Slovesa jsou v textu seřazena tak, aby vyvolala dojem gradace. První z těchto sloves, b-r-’, zdůrazňuje, že to, co Hospodin kvůli svému lidu činí, je nové a dosud neslýchané. Sloveso j-c-r signalizuje Hospodinův zvláštní záměr s vyvoleným národem a výraz ‘-s-h popisuje realizaci Božího plánu záchrany.¹²⁸ Fakt, že stvoření je zde dáno do souvislosti s Boží slávou, poukazuje na cíl Hospodinova díla záchrany. Tímto cílem není vyvýšení Izraele, ale oslavení Božího jména. Vyvolení Izraele tedy neznamená, že tento národ je nadřazen nad jiné – Izrael je svým vyvolením naopak povolán ke svědectví a službě Hospodinu¹²⁹ (srov. Iz 43,10).

¹²⁶ Srov. R. MARTIN-ACHARD, *Sláva*. In *BS...*, ss. 231-232.

¹²⁷ Srov. G. I. VLKOVÁ, *Nové srdce a nový duch*. In *Od Abrahama k nové smlouvě*, s. 81.

¹²⁸ Srov. *tamtéž*.

¹²⁹ Srov. *VŠZ IV.*, s. 164.

3 STVOŘENÍ A VYKOUPENÍ U DEUTERO-IZAIÁŠE A V IZ 43,1-7

V této části práce budeme nahlížet na zvolenou perikopu z hlediska vybraných témat a motivů, jež jsou v úryvku zahrnuty. Podrobně se budeme věnovat tématům stvoření a vykoupení.

3. 1 Starozákonní pojem stvoření

Velmi často je v Písmu sv. Bůh oslavován jako stvořitel. Tyto výpovědi však chtějí většinou poukázat spíše na velikost Boží moci a moudrosti (srov. např. Iz 40,21; Žl 93,1; 102,26 aj.) než připomínat počátek dějin světa. Pojem stvoření není něco abstraktního, neboť v něm jde o postižení osobní existence každého člověka. Bibličtí autoři se neustále vracejí k této Boží činnosti, aby zdůraznili moc Stvořitele v kontrastu s malostí člověka a jeho závislostí na Bohu (srov. např. Žl 33,8; 103,14; Job 10,9 aj.).¹³⁰

Hebrejšťina užívá pro označení stvořitelské činnosti hned několik sloves: s-t□-h ve významu rozprostřít, roztáhnout (srov. např. Job 9,8; Žl 104,2; Iz 40,22; Jer 10,12 aj.); ‘-s-h, což znamená udělat/zhotovit něco z určité látky (srov. např. Gn 1,6n.16.25 aj.), dále j-c-r, jež se překládá jako modelovat nebo formovat (srov. např. Gn 2,7.8.19; Iz 45,9 apod.), a j-s-d s významem založit či utvrdit (srov. např. Žl 93,1; Iz 45,18; Jer 10,12 aj.). Všechna tato slova SZ užívá ve spojení s činností lidskou i Boží. Existuje však také výraz, jež SZ užívá výhradně pro označení Boží stvořitelské činnosti, zvláště pak při stvoření světa a člověka.¹³¹ Jde o sloveso b-r-’, jehož se v hebrejštině nikdy neuvádá o lidském tvoření. Kromě toho při použití tohoto výrazu není nikdy řečeno,

---

¹³⁰ Srov. G. PIDOUX, Stvoření. In *BS*, s. 266.

z čeho Bůh něco stvořil.¹³² Činem označovaným tímto slovem Jsoucí povolává k bytí další skutečnost mimo sebe samého.¹³³ Toto sloveso tedy již samo o sobě evokuje představu nějaké nové, nečekané a nesrovnatelné skutečnosti,¹³⁴ jež má svůj původ v božské zázračné moci. Téhož slova je v Písmu užito nejen v souvislosti se stvořením světa, ale také v kontextu s Božími zásahy do dějin (srov. Ex 34,10; Nu 16,13; Iz 48,7). Boží stvořitelská činnost se nevyčerpala stvořením světa a člověka, nýbrž pokračuje dále ve stvoření Izraele.¹³⁵ Stvořitelova moc se projevuje vládou nad dějinami, v nichž dochází k uskutečnění Božích záměrů: bez Jeho vůle se neděje nic, On stojí u zrodu každé události,¹³⁶ svým stvořitelským činem si podmaňuje i moře, v němž podle staroorientálních představ sídlilo vše zlé; před Stvořitelem je však i chaos mořských hlubin bezmocný.¹³⁷ Stvoření je tak považováno za první Boží vítězství.¹³⁸

3. 1. 1 Stvoření světa a exodus

SZ nespojuje pojem stvoření pouze s počátkem dějin světa, jako stvořitelský čin je totiž vnímán každý Boží zásah do života jednotlivce či celého národa, zvláště pak do života vyvoleného lidu - všechny velké činy Boží dávají starozákonní autoři do souvislosti s počátečním divem stvoření.¹³⁹

V úvodu biblické zprávy o stvoření světa v Gn 1 stojí slova *na počátku*, čímž se naznačuje, že celý svět má počátek a zároveň konec, jenž však předpokládá určitý cíl či naplnění. Očekáváním takového dovršení a naplnění se Izrael zásadně lišil od myšlení okolních národů, jež se zakládalo na

---

¹³¹ Srov. A. NOVOTNÝ, Stvořiti. In *Biblický slovník. (Díl 2.)*, s. 1011.

¹³² Srov. M. BIČ, *Radostná zvěst Starého zákona*, s. 36.

¹³³ Srov. J. HELLER, *Stvoření z ničeho*. Kostnické jiskry. Evangelický týdeník. 1953; roč. 38; č. 3.

¹³⁴ Srov. M. BIČ, *Radostná zvěst Starého zákona*, s. 36.

¹³⁵ Srov. A. NOVOTNÝ, Stvořiti. In *BS2...*, s. 1011.

¹³⁶ Srov. P. AUVRAY, Stvoření. In X. LÉON-DUFOUR a kol., *Slovník biblické teologie*, s. 481.

¹³⁷ Srov. M. BIČ, *Radostná zvěst Starého zákona*, ss. 37-41.

¹³⁸ Srov. P. AUVRAY, Stvoření. In *SBT...*, s. 481.

¹³⁹ Srov. M. BIČ, *Radostná zvěst Starého zákona*, s. 45.

cyklickém pojetí času,¹⁴⁰ které neposkytovalo prostor pro naději v konečný cíl světa.

Stvoření samo je skutečnost velkolepá a lidskou řečí nevystižitelná, proto je biblický jazyk plný náznaků a obrazů. Pustá, prázdná, v temnotě tonoucí země by takovou i zůstala, kdyby nebylo milostivého příklonu jejího Stvořitele. Tento příklon vyjadřují slova: „I řekl Bůh“ (Gn 1,3). Bůh povolává k životu vše, co je, pouhým slovem a každé stvořené skutečnosti dává jméno. Tím se prohlašuje za Pána stvoření. Životem se naplní i mořské hlubiny.¹⁴¹

Písmo mnohdy hovoří o Božích stvořitelských činech také v jiných souvislostech než je stvoření „na počátku“ - někdy se označení stvoření spojuje např. s událostí exodu.¹⁴² Dokladem toho by snad mohla být např. pasáž

Iz 43,16-21, kde se, jak se zdá, motivy stvoření prolínají se symbolikou exodu. Podle Balabána je vztah mezi stvořením a exodem skutečně velmi těsný: Stvoření totiž vždy souvisí s počátkem a tento počátek je vyhlášením něčeho zcela nového, co dosud nemá obdoby a co neočekávaným způsobem zasáhne do dějin (srov. Iz 48,6n).¹⁴³ Pro Izrael jakožto národ byl takovou velkou a významnou stvořitelskou událostí právě exodus. Autoři biblických textů popisujících odchod z Egypta užívají v tehdejší době známých mytologických obrazů,¹⁴⁴ které mají zdůraznit, že popisovaná událost není pouze jednou z mnoha historických epizod, ale že jde o Boží zásah do dějin. Tyto obrazy byly v tehdejší myšlení pevně spojeny s představami aktu stvoření, proto je také událost exodu především v poetických oddílech Starého zákona popisována pomocí obrazů stvořitelského činu, někdy se přidávají i některé prvky mytologie.¹⁴⁵

---

¹⁴⁰ Srov. M. BIČ, *Radostná zvěst Starého zákona*, s. 36-37.

¹⁴¹ Srov. *tamtéž*, ss. 38-41.

¹⁴² Srov. *tamtéž*, s. 45.

¹⁴³ Srov. M. BALABÁN a V. TYDLITÁTOVÁ, *Tázání po budoucím*, ss. 60-61.

¹⁴⁴ Zdá se pravděpodobné, že např. biblický popis přechodu Rudého moře je inspirován starobabylónským mýtem o rozpolcení těla bájně obludy Tiámaty Mardukem, který pak z půlek jejího těla stvořil nebe a zemi. Jeden z Mardukových činů (nahnání větrů ze čtyř světových stran do chřtánu Tiámaty) připomíná také biblická zmínka o východním větru, jenž na Boží pokyn vysušil moře (srov. Ex 14,21). Srov. M. BIČ, *Radostná zvěst Starého zákona*, s. 45.

¹⁴⁵ Srov. *tamtéž*.

3. 1. 2 Stvoření u Dt-Iz

U Dt-Iz se o stvoření, jež se popisuje pomocí různých výrazů, hovoří poměrně často. Dt-Iz prezentuje Boha jako toho, který vládne dějinám, což se zakládá právě na neomezené moci, kterou jako Stvořitel nad světem má.¹⁴⁶

Poprvé u Dt-Iz je výraz stvořit (ve smyslu b-r-') použit v **Iz 40,26-28**. Dt-Iz zde poukazuje na jednu ze základních pravd: Hospodin je Stvořitel. On sám povolal k bytí celý vesmír,¹⁴⁷ jeho velikost vystihnout nelze. Všechno to, co Babylóňané považovali za božstva, je Boží stvoření, povolání do služby Hospodinu. Právě do období babylónského zajetí bývá zasazeno jasné zformulování víry ve Stvořitele ze strany Izraele.¹⁴⁸ Pro vyvolený národ pochopitelně odedávna platil jeden ze základních požadavků smlouvy, tedy neuctívat jiného boha kromě Hospodina, nicméně jasné povědomí o neexistenci jiných bohů přichází teprve Božím zjevením skrze velké proroky.¹⁴⁹

Téma monoteizmu se u Dt-Iz objevuje také na dalších místech spisu, např. **Iz 44,9-20** nebo **Iz 46,4-10n**. Opět jde o pasáže, v nichž je Boží svrchovanost vyjádřena „stvořitelskými výrazy“, nejčastěji slovem ‘-s-h. Tento výraz se objevuje v **Iz 44,15.17.19**, tedy v perikopě, která ironicky popisuje výrobu model. Protože však takoví „bohové“ nemají jinou kvalitu, než jakou jim může dát jejich tvůrce-člověk, jejich uctívání ničemu neprospěje; je jen projevem lidské bídy a marnosti.¹⁵⁰

Zatímco ve 44. kapitole je slovesa ‘-s-h použito pro činnost lidskou, v kap. 46 je tento výraz kromě souvislosti s lidským tvořením (opět výroba model, srov. **Iz 46,6**) užit i v kontextu s činností Boží – nebyli to lidé, kdo by vytvořili Hospodina a učinili z něj svého Boha, nýbrž byl to Hospodin, kdo svůj lid učinil a zachránil (srov. **Iz 46,4**). Zatímco zhotovené bohy nosí v procesích lid (srov. **Iz 45,20; 46,7**), Boží vztah k Izraeli je opačný:¹⁵¹

¹⁴⁶ Srov. J. KOPPOVÁ, *Izraelští proroci* ..., s. 147.

¹⁴⁷ Srov. *tamtéž*, s. 148.

¹⁴⁸ Srov. *VSZ IV.*, s. 151.

¹⁴⁹ Srov. J. KOPPOVÁ, *Izraelští proroci*..., s. 147.

¹⁵⁰ Srov. *VSZ IV.*, s. 169.

¹⁵¹ Srov. J. KOPPOVÁ, *Izraelští proroci*..., s. 151.

Hospodin, který Izraele učinil, chce svůj národ také nosit, třebaže se jeho lid stává těžkým břemenem (srov. Iz 53,4.11). Bůh Izraele je pravým opakem modly, která je odkázána na své výrobce: nepohne se z místa, neodpoví na prosby. Hospodin však se svým lidem chodí, vodí jej, ba přímo nosí, odpovídá mu a zachraňuje jej.¹⁵²

Velikost Boží moci dokládají také texty **Iz 41,17-20** a **Iz 42,5**. V těchto pasážích, v nichž se mezi „stvořitelskými výrazy“ kromě slova b-r-’ objevuje také ‘-s-h, je pomocí různých obrazů zdůrazněna Boží všemohoucnost: Hospodin je ten, kdo stvořil nebe i zemi, vdechl život svým tvorům a i nadále se o své dílo stará: podobně jako kdysi na cestě do zaslíbené země dá vytrysknout pramenům vody v pustině a dá ožít poušti, aby se jeho vyvolení přesvědčili o Jeho síle.

Úvahy o Božím stvořitelském díle dále rozvíjí 43. kapitola. O užití „stvořitelských sloves“, jež se vyskytují v perikopě 43,1-7, jsme se podrobněji zmínili již v předchozí kapitole. Lze se domnívat, že za užitím slov b-r-’ a j-c-r, která se v Písmu běžně vyskytují v souvislosti se zprávami o stvoření světa, v Iz 43,1 stojí Deutero-Izaiášovo přesvědčení, že izraelský národ má zvláštní místo v Božím plánu se světem.¹⁵³ Nahromadění stvořitelských výrazů se objevuje také v Iz 43,7, a to ve spojitosti s Božím oslavením – v. vyjadřuje, že všechno, co Hospodin koná (tedy i událost vytvoření vyvoleného národa), směřuje k oslavení Božího jména.

V **Iz 43,16-21** se setkáváme s motivem „nového exodu“, jímž bude odchod z Babylóna. V úvodu této perikopy je připomenuta známá událost z dějin Izraele – východ z Egypta. Tato historická událost však má ustoupit nové, která už přichází a nyní je zvěstována. Stejně jako při prvním exodurazil Hospodin svému lidu cestu Rákosovým mořem, tak jej bezpečně povede i pouští cestou z Babylóna. Je to tedy Bůh sám, kdo jedná, a Boží lid může a má

---

¹⁵² Srov. *VSZ IV.*, s. 176.

¹⁵³ Srov. R. G. WHYBRAY, *Isaiah 40-66*, s. 82.

očekávat mnohem významnější zásah, jenž pro svůj národ učiní Ten, který je Pánem světa, národů i celého stvoření: nové vysvobození.¹⁵⁴ Události „nového exodu“ ovšem nebudou probíhat týmž způsobem jako odchod z Egypta, neboť Hospodin *činí* (‘-s-h) něco docela nového (srov. **Iz 43,19**). Izrael už nemá vzpomínat na to, co minulo, neboť jistota pramenící v Božím příslibu nového stvoření mu již nyní umožňuje žít v tom, co teprve nastane.¹⁵⁵

O Hospodinově tvůrčím zásahu hovoří Dt-Iz v souvislosti s tzv. výrokem o Kýrovi (**Iz 45,1-7**), k němuž je připojena prosba o příchod spásy (**Iz 45,8**). Výraz b-r-’ se zde objevuje ve v. 7 a 8, v Iz 45,7 v poněkud neobvyklé souvislosti: Hospodin se zde představuje jako ten, který vytváří světlo a tvoří tmu, působí pokoj a tvoří zlo; i pro stvoření tmy a zla je tedy užito výrazu **b-r-’**, typického pro označení výlučně Boží činnosti. Zdánlivý rozpor mezi zmíněnou částí Dt-Iz a 1. a 3. kap. Gn, kde se – stejně jako v dalších částech Písma – Hospodinu-Stvořiteli vytvoření temnoty ani původ zla nepřipisuje, je třeba chápat v kontextu: Kýros přináší pomstu Babylónu, pro Izrael však záchranu, tedy prvním tmu a zlo, druhým světlo a pokoj. Za obojím jednáním však stojí Hospodin, který jako svrchovaný Pán tvoří obojí,¹⁵⁶ aniž by se mu cokoli vymklo z rukou. Dále je takto vyloučen jakýkoli dualistický boj mezi dvěma protikladnými silami – dopouští-li Bůh také neštěstí, nezbyvá již místo pro jiného boha. Skrze postavu krále Kýra překonává Hospodin vše, co dal doposud svému národu poznat o sobě a svém působení, neboť vyvolením pohanského panovníka za nástroj osvobození vyvoleného národa se vymyká všem dosavadním představám.¹⁵⁷ V podobné souvislosti jako v Iz 45,7 se sloveso b-r-’ objevuje i v **Iz 54,16** – také na tomto místě je Hospodinu jakoby přisuzována zodpovědnost za zlo, neboť Hospodin se zde prohlašuje

---

¹⁵⁴ Srov. P. CHALUPA, *Iz 43,16-21* [online]. Citováno 2008-4-18. Dostupné z: <http://www.biblickedilo.cz/ckbdweb/polozka.aspx?pid=662&kid=130>.

¹⁵⁵ Srov. *VŠZ IV.*, s. 166.

¹⁵⁶ Srov. *tamtéž*, s. 172.

¹⁵⁷ Srov. P. CHALUPA, *Iz 45,16* [online]. Citováno 2008-4-18. Dostupné z: <http://www.biblickedilo.cz/ckbdweb/polozka.aspx?pid=284&kid=128>

za stvořitele šířitelů zkázy a těch, kteří vyrábějí zbraně. Je-li však Hospodin jejich stvořitelem, je také jejich Pánem, a tak má nad nimi také moc.

V následujícím verši je Izrael ujištěn, že žádná zbraň už Božímu lidu neublíží.

3. 2 Pojem vykoupení ve Staré zákoně

Výrazem vykoupit/vykoupení (nebo výrazy příbuznými) se nejčastěji překládají slovesa odvozená od kořenů g-'-l či p-d-h. Oba tyto výrazy původně označovaly vyplacení zajatce nebo otroka¹⁵⁸ a často nabývají významu *osvobození* či *záchrany*.¹⁵⁹ S označením g-'-l (a goél) se pojí přesvědčení, že toto vyplacení je právem i povinností nejbližšího příbuzného postiženého,¹⁶⁰ goél tedy mohl podle práva vykoupit statky i osoby nejbližších příbuzných od toho, v jehož držení se octly (srov. Lv 25,23-55; Rút 2,20 a 4,1-8). Tohoto označení hebrejščina využívá také pro krevního mstitele čili toho, kdo měl vykoupit prolitou krev svého příbuzného tím, že usmrtil jeho vraha (srov. Nu 35,10-28; Dt 19,1-13; Joz 20).¹⁶¹

Výrazy pocházející z kořene p-d-h se užívaly k označení náhradního vyplacení živých bytostí, a to k výkupu otrokyně (srov. Ex 21,28) či prvorozených lidí i zvířat, kteří by měli být zasvěceni/obětováni Hospodinu.¹⁶²

Ve Starém zákoně se objevuje ještě další výraz pro označení nějaké formy vykoupení. Toto slovo spíše „světského“ významu pochází z hebrejského kořene k-p-r a odpovídá našemu výrazu *výkupné*. Slovesa vytvořená na základě tohoto kořene mají naopak charakter náboženský a vyskytují se zvláště v řeči spojené s obětí. V tomto kontextu pak mají tato slova význam odčinit nebo usmířit, a to především prostřednictvím krvavé oběti. Vždy se jedná „o odškodnění nabídnuté k vytržení ze smrti či zlého

¹⁵⁸ Takto překládá oba pojmy Septuaginta. Kralická bible používá sloveso vyplatit, pokud má text vyjádřit, že výkupné platí člověk. Sloveso vykoupit je pak vyhrazeno pro označení Boží činnosti. Srov. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník (Díl 2.)*, ss. 1236-1237.

¹⁵⁹ Srov. *VŠZ IV.*, s. 131.

¹⁶⁰ Srov. A. NOVOTNÝ, Vykoupení, vykoupiti, vykupitel. In *BS2...*, s. 1236.

¹⁶¹ Srov. J. BURNIER, Vykoupit. In *BS...* S. 308.

¹⁶² Srov. *tamtéž*.

osudu,¹⁶³ v nichž se člověk octnul kvůli proviněním vůči lidem či Bohu (srov. např. Ex 21,30; Job 33,24; Př 6,35). V případě provinění vůči lidem spočívalo výkupné většinou v zaplacení nějaké peněžní částky, v druhém případě se za výkupné považoval život obětního zvířete, které bylo dáno Bohu výměnou za život viníka, jenž byl od té doby pokládán za zproštěného viny.¹⁶⁴

Biblický pojem vykoupení je také úzce spojen s pojmem spásy – oba pojmy se částečně překrývají a vzájemně se doplňují. V obecně náboženském smyslu se o vykoupení hovoří jako o cestě k životu bez zatížení čímkoli negativním. Z tohoto pohledu bylo vykoupení vnímáno v souvislosti se šťastným osudem rodiny, případně jednotlivce, a to zejména v otázce zdraví, hospodářské prosperity apod.¹⁶⁵

3. 2. 1 Vykoupení jako Boží činnost

Ve SZ se celkem 33x setkáme s označením Boha jako toho, kdo vykupuje (ve smyslu p-d-h). V této souvislosti se nikdy neuvádí výše výkupného – vždyť Hospodin je Pánem všeho, neměl by tedy ani komu výkupné zaplatit. Pouze 1x se ve SZ objevuje označení výkupné v souvislosti s Hospodinovým jednáním, zde však není použita odvozenina od kořene p-d-h (srov. Iz 43,3).¹⁶⁶ Dvakrát se SZ zmiňuje o tom, že také Izrael byl národ jako všechny ostatní, než jej Hospodin cestou vykoupení přijal za svůj lid (srov. 2 Sam 7,23; 1Kron 17,21) – vykoupil jej už v dávné době, když vyvedl z Egypta (srov. např. Dt 7,8; 9,26; 13,6)¹⁶⁷ - právě tehdy Izrael zakusil význam slova vykoupení. V židovském vědomí je pak vyjití z Egypta neoddelitelně spojeno s uzavřením smlouvy, kterou se Izrael stává „zvláštním lidem“ Božím (srov. Ex 19,5n) – lid *svatý* a *vykoupěný Hospodinem* tak lze označit za synonymní výrazy.¹⁶⁸

---

¹⁶³ *Tamtéž.*

¹⁶⁴ Srov. J. BURNIER, Vykoupit. In *BS*,... S. 308.

¹⁶⁵ Srov. P. CHALUPA, *Vykoupení. (Pokus o starozákonní vstup do tématu)* In *Vtělení – Vykoupení – Církev*, s. 34.

¹⁶⁶ Srov. M. BIČ, *Radostná zvěst Starého zákona*, s. 65.

¹⁶⁷ Srov. *tamtéž.*

¹⁶⁸ Srov. S. LYONNET, Vykoupení. In *SBT*, s. 570.

Jako vykoupil svůj lid, tak Hospodin vykupuje z každé tísně i jednotlivce. Takto byl vykoupen David (srov. 2Sam 4,9), Jeremiáš (srov. Jer 15,21), Boží věrní (srov. např. Žl 34,23; 49,16; 119,34).¹⁶⁹

Participiem g-'-l je Hospodin označován jako Vykupitel či Zastánce. Již bylo řečeno, že původně byl goélem nazýván nejbližší příbuzný, jehož povinností bylo zastat se toho, kdo se dostal do určitých nesnází. K povinnostem goéla patřilo vyplacení příbuzného, který se kvůli bídě prodal do otroctví, oženit se s bezdětnou vdovou po bratrovi a pomstít nevinně prolitou krev. V období babylónského zajetí se pak označení goél přeneslo na Boha, aby se tak zdůraznilo a poukázalo na to, jak těsně je Hospodin se svým lidem spjat a že se tedy jistě svého lidu zastane a vykoupí jej (srov. Jer 50,34).¹⁷⁰

SZ hovoří o několika souvislostech, v nichž se o Boží činnosti užívá slovesa g-'-l: při vyvedení z Egypta (Ex 6,6), dále při zastávání se sirotků a vdov (Př 23,11)¹⁷¹ a při záchraně Hospodinova pozůstalého lidu. Právě posledně zmíněnou oblast často reflektuje kniha Dt-Iz.

3. 2. 2 Vykoupení u Deutero-Izaiáše

Vykoupení patří k důležitým tématům knihy Dt-Iz. V rámci tohoto spisu se tento pojem vztahuje ke společenské situaci Izraele, jež se v období vzniku deutero-izaiášovského proroctví rovnala národní katastrofě. V tomto kontextu hovoří Dt-Iz o Hospodinu jako o Tom, jenž má osud vyvoleného národa ve svých rukou a který má moc Izrael zachránit. Velmi často je s osobou Hospodina (popř. s Boží činností) spojeno právě sloveso g-'-l.

Poprvé u Dt-Iz se s užitím tohoto slovesa setkáváme v **Iz 41,14**, kdy se Hospodin představuje jako ten, který Izraele vykupuje. Již jsme zmínili, že označení goél se původně vztahovalo na osobu, jež na základě pokrevního

---

¹⁶⁹ Srov. M. BIČ, *Radostná zvěst Starého zákona*, s. 65.

¹⁷⁰ Srov. *tamtéž*.

¹⁷¹ Srov. *tamtéž*.

příbuzenství či smluvního vztahu měla právo (i povinnost) vykoupit buď člověka upadnuvšího do otroctví, nebo jeho majetek, jenž mu byl zabaven náhradou za nesplacené dluhy.¹⁷² Tato osoba zastávala také úlohu krevního mstitele.¹⁷³ V Iz 41,14 se Hospodin ztotožňuje s osobou **goéla**, přijímá jeho poslání a dává příslib vykoupení Izraele, „*neboť je s ním skrze stvoření a skrze události exodu spojen „příbuzenským“ vztahem.*“¹⁷⁴ Lze tedy říci, že „*Izrael tvoří Boží rodinu,*“¹⁷⁵ jejímž nejbližším příbuzným, pravým Otcem, je sám Hospodin.¹⁷⁶

Podruhé se Hospodin jako *vykupitel* označuje ve 43. kap., a to ve verších 1 a 14. V Iz 43,1 stojí sloveso g-ʾ-l hned za Boží výzvou *neboj se*. Fakt vykoupení je tímto způsobem zdůrazněn jako základ pro to, aby Izrael nabyl nové odvahy, naděje a důvěry v Hospodina, který chce osvobodit svůj lid.

Iz 43,14 představuje Hospodina jako vykupitele Izraele, o jehož jedinečnosti má svědčit přislíbené vysvobození z Babylóna. Jeho zachraňující moc se projeví odstraněním veškerých překážek bránících zajatcům v návratu do vlasti. Hospodinův spásný zásah je v souvislosti s pádem Babylóna zmíněn také v **Iz 47,1-4** a dokládá Boží svrchovanou moc nad nebem i zemí.¹⁷⁷

Téma vykoupení (stále ve smyslu g-ʾ-l) odráží specifickým způsobem **Iz 44,6.22-24**. Hospodin – goél Izraele, připomíná lidu své milosrdenství a zve jej do společenství se sebou. K tomu je však nutné, aby se Izrael odvrátil od vlastních nevěrností a navrátil se k svému Bohu, aby mohl Boží vykoupení přijmout. Následuje prorokova výzva k Boží oslavě. Celý svět má Hospodina chválit především za jeho spásný zásah ve prospěch vyvoleného národa, jehož se Hospodin ujal a vykoupil jej.¹⁷⁸

Další z řady Božích výroků, jež jsou uvedeny označením Boha jako vykupitele (zde v kombinaci s titulem Svatý Izraele), se nachází v **Iz 48,17**. Za tímto slovním spojením následuje formule typická pro knihy

¹⁷² Srov. M. BIČ, *Radostná zvěst Starého zákona*, s. 65.

¹⁷³ Srov. *JBIZ*, s. 119

¹⁷⁴ G. ZEVINI, G. – P. G. CABRA, *Lectio Divina...*, s. 124.

¹⁷⁵ *VŠZ IV*, s. 155.

¹⁷⁶ Srov. A. NOVOTNÝ, Vykoupení, vykoupiti, vykupitel. In *BS2*, s. 1237.

¹⁷⁷ Srov. *VŠZ IV*, ss. 165 a 178.

¹⁷⁸ Srov. *tamtéž*, s. 170.

Zákona: „Já jsem Hospodin, tvůj Bůh.“ (Srov. např. Ex 20,2; Lv 19; Dt 5,6 aj.) Opakování této staré formule v textu prorocké knihy pochopitelně vyjadřuje také Hospodinovu vykupitelskou moc a Boží přítomnost, zde však jde hlavně o poukázání na kontinuitu Božího působení: nyní hovoří a jedná tentýž Bůh, jenž už se tolikrát osvědčil.¹⁷⁹ A podobně jako v celých předchozích dějinách Izraele je třeba, aby si vyvolený národ sám zvolil cestu Hospodinových nařízení – jen tak mohou Boží přísliby dojít svého naplnění.

Téma Hospodinovy věrnosti vysvítá ze zmínek o vykoupení v kap. 49. V **Iz 49,7** Hospodin hovoří jako vykupitel Izraele, na němž v dějinách dokazoval svou svatost. Zůstává věrný svému lidu a znovu se sklání k tomu, jímž ostatní národy pohrdají a na nějž vkládají jařmo nadvlády. V údělu utlačovaného nastane díky Božímu zásahu totální obrat – mocní se skloní před tím, kterým dříve pohrdali.¹⁸⁰ Utiskovatelé budou poraženi, neboť izraelský vykupitel je Přesilný Jákobův (srov. Iz 49,26), jenž má situaci vyvolených pevně v ruce,¹⁸¹ a dá poznat „všemu tvorstvu,“ že za svým národem stojí celou silou své moci. Stojí-li za Izraelem Přesilný, nic nebrání tomu, aby se jeho věrní považovali za vykoupené (srov. Iz 51,10). Pouze 1x se u Dt-Iz setkáváme se slovesem p-d-h, jenž má rovněž vykupitelský význam,¹⁸² a to v **Iz 51,11**, jenž doslovně cituje Iz 35,10. Užití dvou podobných výrazů označujících osvobození či záchranu zdůrazňuje, že Izrael může zakoušet radost z návratu do vlasti jen díky Hospodinovu zásahu, jenž se stal rozhodujícím činem pro osvobození Izraele.¹⁸³

Následující kapitola (Iz 52) zdůrazňuje, že vysvobození Izraele je „*dilem a divem Hospodinovým*,“¹⁸⁴ neboť lid bude vykoupen bez peněz, tj. jiným způsobem, než jakým byli prodáváni a vykupováni dlužníci či otroci. Boží

---

¹⁷⁹ Srov. *VSZ IV.*, s. 182.

¹⁸⁰ Srov. *tamtéž*, s. 187. Není jasné, zda se oním pohrdaným rozumí jednoznačně izraelský národ, nebo jde spíše o jednotlivce (Možná souvislost s 2. zpěvem o Služebníku, ale také možnost přiřadit tento verš k verši následujícímu – pak by šlo nejspíš opravdu o aluzi na Izrael, pokořený 40letým vyhnanstvím, jenž Bůh podivuhodně obnoví. Srov. *JBIZ*, s. 137.). Podstata poselství však tkví ve změně údělu „opovrženého.“

¹⁸¹ Srov. *VSZ IV.*, ss. 190-191.

¹⁸² Výraz p-d-h je typický spíše pro oblast obchodního práva a souvisí s koupí a prodejem, zatímco g'-l vychází z práva rodinného a znamená zastání, dopomoc k právu či záchranu příbuzného. Srov. *VSZ IV.*, s. 131.

¹⁸³ Srov. *tamtéž*.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, s. 198.

způsob osvobození od babylónského jařma má lidu napomoci k poznání Hospodina, jenž vede k záchraně svou vlastní, nikoli lidskou cestou. V Iz 52,9 je vykoupení lidu spojeno s motivem Hospodinova vítězství a návratu do Jeruzaléma za nebývalého jáсотu, slavnějšího než kdykoli předtím.¹⁸⁵

Hospodinův vztah k vyvolenému lidu je v Iz 54,5 zvýrazněn nakupením několika Božích titulů a pojmenování. Hospodin se zde představuje jako *manžel*, *tvůrce* ('-s-h), *Hospodin zástupů*, *vykupitel*, *Svatý Izraele*, *Bůh celé země*. Opět se zde projevuje Boží věrnost: Izrael svou vzpourou a nevěrou porušil smlouvu uzavřenou s Hospodinem (srov. Iz 50,1), Hospodin však svým odpuštěním vytváří podmínky pro nový vztah mezi sebou a Izraelem, opět si vyvolený národ bere za ženu jako ženich a manžel, je svému lidu pánem i ochráncem, jako goél se svého lidu zastává.¹⁸⁶ S obrazem manželství souvisí také část **Iz 50,1-2**, jež znovu navozuje téma Boží věrnosti. Hospodin svůj národ neopustil, neustoupil z jedinečného vztahu k němu, což je vyjádřeno užitím obrazu nenapsaného (a tedy neexistujícího) rozlukového lístku. Zmíněná pasáž je jediným místem u Dt-Iz, na kterém je spojitost s vykoupením vyjádřena výrazem **pedút**.

3. 3 Vztah vykoupení a stvoření u Dt-Iz a v Iz 43,1-7

Zmínili jsme význam a užití pojmů stvoření a vykoupení u Dt-Iz, nyní je tedy třeba vysvětlit, jak spolu tato dvě důležitá „deutero-izaiášovská“ témata souvisí:

Dt-Iz staví Boží činy stvoření a vykoupení do kontrastu s trestem, který si Izrael „vysloužil“ svou nevěrností (srov. Iz 42,23-25 x Iz 43,1-4). Zatímco však trest je následkem špatného jednání vyvoleného národa, aktu stvoření nepředcházelo nic jiného než Hospodinova milost a láska, jež provází jakékoli Boží dílo.

---

¹⁸⁵ Srov. *VŠZ IV.*, ss. 198-199.

¹⁸⁶ Srov. *tamtéž*, s. 206.

Zvláštností Dt-Iz je to, že se zde někdy hovoří o Hospodinu jako o stvořiteli světa (srov. Iz 40,28; 42,5; 45,18), jindy zase jako o stvořiteli Izraele (bez zmínky o Božím stvoření čehokoli jiného; srov. Iz 43,1.7.15; 44,2.21).¹⁸⁷ Není známo, nakolik se Dt-Iz setkal s kněžskou tradicí, jež dala vzniknout biblickým textům Gn 1-11 hovořícím o stvoření světa „na počátku“ a o dějinách prvních lidí, kteří však žili ještě v době před utvořením izraelského národa, proto se odborníci přiklánějí spíše k názoru, že v centru Deutero-Izaiášovy pozornosti je spíše než odkaz na událost stvoření světa pojetí stvoření jako Božího činu, jenž dal povstat izraelskému národu.¹⁸⁸

Za zdůrazněním skutečnosti stvoření Izraele Hospodinem stojí zřejmě snaha poukázat na určitý rozdíl mezi stvořením Izraele a stvořením „zbytku světa“: Hospodin je stvořitelem Izraele jednak tím, že izraelský lid povolal k fyzické existenci, ale také (a to především) tím, že si izraelský národ vyvolil a vykoupil jej.¹⁸⁹ Proto také některé Dt-Iz zmínky o stvoření souvisí s událostmi exodu, zvláště pak s překročením Rudého moře, neboť těmito událostmi se otevírají dějiny vysvobození Izraele.¹⁹⁰

Dt-Iz vnímá stvoření jako vysvobození izraelského národa z babylónského zajetí. Hospodin v této události figuruje jako stvořitel-iniciátor exodu, jímž vyvádí svůj lid z nicoty dlouholetého zajetí. To, co popisuje autor knihy Gn jako povolání všeho jsoícího v existenci, se u Dt-Iz promítá do motivu „nového exodu“. Je to možné proto, že termín *exodus* svým způsobem označuje povolání k existenci.¹⁹¹ U Dt-Iz pak výrazy stvoření a vykoupení označují de facto tutéž skutečnost.¹⁹²

Texty Dt-Iz hovořící o Hospodinu-stvořiteli poukazují především na Boží velikost a moc (srov. např. Iz 40,26), která však - má-li být Hospodin tím, kdo Izraeli zaručí návrat do vlasti - musí být univerzální, tj. nebýt omezená jen na určité území či konkrétní národ.¹⁹³ Z jiných částí Dt-Iz lze vyčíst také

¹⁸⁷ Srov. G. von RAD, *Old Testament Theology*, ss. 240-241.

¹⁸⁸ Srov. např. R. J. CLIFFORD, *Fair Spoken and Persuading...*, s. 66.

¹⁸⁹ Srov. G. von RAD, *Old Testament Theology*, ss. 240-241

¹⁹⁰ Srov. K. A. DEURLOO, *Exodus a exil*, s. 66.

¹⁹¹ Srov. M. BALABÁN - V. TYDLITÁTOVÁ, *Tázání po budoucím*, s. 63.

¹⁹² Srov. G. von RAD, *Old Testament Theology*, ss. 240-241.

¹⁹³ Srov. C. V. POSPÍŠIL, *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 146.

další podstatnou skutečnost - Boží ruka, z níž vyšel celý svět, není krátká k vykoupení (srov. Iz 50,2). Hospodin tedy svůj národ vykoupit může a podle dalších textů Dt-Iz to i chce a také to dělá (srov. např. Iz 44,22n; 52,3.9; 54,5.8). Konkrétně se akt Božího vykoupení projeví v návratu exulantů, jehož průběh bude podle Dt-Iz připomínat „egyptský exodus“ (srov. Iz 43,18n), a v obnově svobodného Judska.¹⁹⁴

U Dt-Iz se objevuje také jeden zvláštní výrok, v němž je akt spásy spojen s Bohem, který se skrývá (srov. Iz 45,15). Zároveň jde o jediné místo ve SZ, kde je fakt skrytosti spojen s pozitivním poselstvím.¹⁹⁵ Jde o výpověď zásadního významu, neboť je v ní poodhaleno, jak se Dt-Iz nepřímou vyrovňuje s náboženskými představami svého okolí, konkrétně se zákazem zpodobení Boha. Slova „*Věru, ty jsi Bůh skrytý, Bůh Izraele, spasitel*“ ukazují, že srdcem víry izraelského národa je neviditelný, skrytý Hospodin, jehož skrytost však nesignalizuje jeho trvalou nepřítomnost, ale spíše neuchopitelnost a nepochopitelnost Boží spasitelné aktivity.¹⁹⁶

Iz 43,1-7 je jediným místem v Dt-Iz, kde se výrazy b-r-' a g-'-l objevují společně nejen v rámci jedné perikopy, ale i v rámci jednoho verše, v němž o sobě Hospodin prohlašuje, že Izraele nejen *stvořil*, tj. povolal k existenci a vytvořil podmínky pro život, ale také jej podle zásad, jimiž byli vázáni pokrevní příbuzní, *vykoupil*. Takto dal Bůh najevo, že jeho milost se nevyčerpala stvořením izraelského národa, ba právě naopak: Hospodin dílo svých rukou neopouští a stále kráčí se svými vyvolenými a zastává se jich, neboť se považuje za člena izraelské rodiny. Tímto způsobem se u Dt-Iz připravuje myšlenka o Bohu jakožto otci národa, kterou pak rozvíjí Trito-Izaiáš (srov. Iz 63,16-17).¹⁹⁷

---

¹⁹⁴ Srov. P. CHALUPA, *Vykoupení...*, s. 36.

¹⁹⁵ Obvykle totiž ve SZ platí, že skrytost/skrytá tvář je znamením porušeného vztahu nebo rozvráceného společenství (srov. např. Iz 59,2; Ez 39, 23n). Srov. J. S. TROJAN, *Kontrasty a alternativy*, s. 31.

¹⁹⁶ Srov. *tamtéž*, ss. 33-38.

¹⁹⁷ Tímto způsobem se u Dt-Iz připravuje myšlenka o Bohu jakožto otci národa, kterou pak rozvíjí Trito-Izaiáš (srov. Iz 63,16-17). Srov. M. CHIOLERIO, „*Blaze tomu, kdo slyší tato slova*“, s. 156.

Dt-Iz představuje Boží čin vykoupení jako reakci na pád stvoření, uskutečnění tohoto záchranného záměru má však podle Iz 44,22 podmínku v obrácení. Snad bychom tedy mohli říci, že vykoupení je stejně jako stvoření svobodným Božím činem a darem, jehož přijetí však předpokládá také svobodné přijetí ze strany vykupovaného (v tomto případě jde o celý národ Izrael).

ZÁVĚR

V této práci jsme se zabývali textem Iz 43,1-7, zvláště pak jeho důrazem na stvoření a vykoupení. Nyní zbývá podívat se na tuto část Písma také z pohledu člověka, který význam starozákonních proroctví pro svůj osobní život teprve hledá. Otázka tedy zní: Co může text starý více než 2 500 let říci člověku 21. století, tedy člověku žijícímu v jiné době i společenské situaci?

Nahlédneme-li do zmíněného Deutero-Izaiášova proroctví jen zběžně, může nás na první pohled upoutat dvojí Boží výzva „*Neboj se*“. Již od doby, kdy člověk řekl poprvé Bohu NE a poprvé přiznal „*Bál jsem se*“ (srov. Gn 3,10), se v osobních dějinách každého jednotlivce objevuje strach v nejrůznějších podobách. Tento strach pak člověka žene do uzavřenosti před Bohem, bližními i sebou samým a v tomto zajetí se ztrácí veškerá naděje. Člověk není sám od sebe schopen návratu k dřívějšímu stavu harmonie, o nějž se připravil svou vlastní nevěností; není ani schopen vymanit se z pout strachu. Texty Dt-Iz jsou však prosyceny onou ztracenou nadějí, kterou Bůh znovu nabízí svým příslibem záchrany.

V duchu deutero-izaiášovského vyjadřování lze vnímat Bohem nabízenou záchranu jako pozvání k exodu: Je možné vyjít z beznadějné situace a vrátit se k tomu, co Bůh pro člověka dávno zamýšlel a připravil. Exodus ze zajetí se tak stane novým počátkem (stvoření) a zároveň záchranným aktem (vykoupení), jímž je člověk vysvobozen ze zajetí vnějších i vnitřních pout. Vykoupením Bůh člověku znovu nabízí to, co člověk kdysi odmítl: život v důvěrném a harmonickém vztahu se Stvořitelem. Přitom však nejde o návrat do původní situace, ale o její obnovu: Bůh ve své stvořitelské činnosti neustává a je schopen vytvořit dobro dokonce i z toho, co se v lidských očích jeví jako temné, beznadějné, ba přímo zlé. U Deutero-Izaiáše nacházíme pojetí vykoupení, v němž se vykupitelská obnova konkretizuje - podle textu Iz 43,1-7 by mohlo jít o nové pozvání vyvoleného národa k životu podle Hospodinova zákona ve svobodné zemi. Vykoupení se tak stává obrodou stvořeného:

záchranným aktem Božím vzniká nová skutečnost, na jejímž počátku stála téměř zoufalá situace izraelského národa. Z některých dalších Deutero-Izaiášových textů vysvítá, že se sice již nelze vrátit k tomu, co bylo (srov. např. Iz 43,18), je však možné začít znovu, jinak a nově, v obnoveném Jeruzalémě a znovu zbudovaném chrámě (srov. Iz 44,28b). Zárukou této obnovy je sám Hospodin, Svatý Izraele.

Jaký je tento Bůh, v němž nabývají nových sil ti, kteří v něj skládají svou naději (srov. Iz 49,23b)? Deutero-Izaiáš o něm hovoří jako o stvořiteli, který „*má obrovskou sílu a úžasnou moc*“ (Iz 46,26), sám položil základy země a nebesa, jejichž konce člověk nedohlédne, jsou pouhým závojem v Boží ruce, která je učinila a roztáhla (srov. Iz 40,21n). Tento Bůh je Bůh jediný (srov. Iz 43,10), je také dárce života (srov. Iz 42,5) a pánem svého stvoření, které může jako jeho stvořitel zbavit strachu a vysvobodit je z jakéhokoli zajetí. Ani tak obrovská moc by však sama k záchraně nestačila, kdyby chyběla podstatná charakteristika Zachránce: Hospodin zachránit může a také to chce, neboť člověk je v jeho očích drahý a vzácný a Bůh si jej **zamiloval** (srov. Iz 43,4). Boží láska k člověku je prvním i poslední příčinou, proč Hospodin usiluje o záchranu svého tvora ještě dřív, než po tom člověk začne toužit. Bůh touto láskou všechno obnovuje a v tomto novém stvoření už není místo pro strach.

Jak stvoření, tak vykoupení jsou Boží aktivitou, jejímž cílem je snaha navázat těsný, důvěrný vztah s člověkem. Dt-Iz vnímá Hospodina-vykupitele jako goéla, blízkého příbuzného, solidárního se strádajícím „synem“, jenž padl do rukou babylónských utiskovatelů. V textu Iz 43,1-7 je patrný právě tento rozměr charakteristický pro poslání goéla. Zároveň je možné v této perikopě najít nejen příslib spásy pro Izrael, ale také nástin dějin spásy každého jednotlivce: Objevuje se zde motiv stvoření, povolání jménem a především Boží lásky a péče vyjádřený činem vykoupení a návratem do života „k Boží slávě“.

Křesťan může perikopu Iz 43,1-7 a vůbec celý spis Dt-Iz vnímat také v perspektivě „novožákonních“ Velikonoc: Kristova smrt a vzkříšení v sobě

nese aspekt vykoupení i počátek nového života spjatého se stvořením. Kristův kříž nám může připomínat všechnu bolest a těžkosti spojené se zjetím hříchu a smrti. Na kříži stejně jako při exodu egyptském či při „novém exodu“ z Babylóna umírá vše staré, aby se vzkříšením otevřel prostor pro obnovený život. „*Hle, činím něco docela nového,*“ říká Hospodin v Iz 43,19, když pro svůj národ znovu připravuje podmínky k životu. Sv. Pavel pak vidí vrchol této obnovy ve Zmrtvýchvstalém: „*Kdo je v Kristu, je nové stvoření. Co je staré, pominulo, hle, je tu nové!*“ (2 Kor 5,17)

BIBLIOGRAFIE

Překlady Písma sv.

BIBLE. PÍSMO SVATÉ STARÉHO A NOVÉHO ZÁKONA (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad. 4. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

JERUZALÉMSKÁ BIBLE. XII. svazek. *Izaiáš*. 1.vyd. Praha: Krystal OP, 2001. ISBN 80-85929-48-1.

STARÝ ZÁKON. *Knihy prorocké. Díl 1, Izaiáš*. Se zřetelem k Nové Vulgátě přel. Václav Bogner. 1. vyd. Praha: Česká katolická Charita, 1986.

Literatura

AUGRAIN, Charles a LACAN, Marc-François. Služebník Boží. In LÉON-DUFOUR, Xavier a kol. *Slovník biblické teologie*. 5. vyd. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991.

AUVRAY, Paul. Stvoření. In LÉON-DUFOUR, Xavier a kol. *Slovník biblické teologie*. 5. vyd. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991.

BALABÁN, Milan a TYDLITÁTOVÁ, Veronika. *Tázání po budoucím*. 1. (oficiální) vyd. Praha: Herrmann & synové, 1998.

BIČ, Miloš. *Radostná zvěst Starého zákona*. 2. vyd. Praha: Kalich, 1984.

BRUEGGEMANN, Walter. *Isaiah 40–66*. 1st ed. Louisville: Westminster John Knox Press, 1998. ISBN 0664257917.

BURNIER, J. Vykoupit. In ALLMEN, Jean-Jaques von. *Biblický slovník*. 2. vyd. Praha: Kalich, 1991. ISBN 8017-180-4.

CLIFFORD, Richard J. *Fair Spoken and Persuading. An Interpretation of Second Isaiah*. 1. vyd. New York: Paulist Press, 1984. ISBN 0-8091-2583-8.

DEURLOO, Karel A. *Exodus a exil. Malá biblická teologie I*. 1. vyd. Eman: Benešov, 2007. ISBN 80-86211-55-X.

DILLARD, Raymond. B. a LONGMAN III., Tremper. *Úvod do Starého zákona*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-078-0.

FARRER, M. R. W. Volání. In DOUGLAS, James Dixon (ed.). *Nový biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1996. ISBN 80-85495-65-1.

GOLDINGAY, John. *The message of Issaiah 40-55 : a literary-theological commentary*. 1st ed.. London: T & T Clark International, 2005. ISBN 0567030385.

HELLER, Jan. *Pozdní sklizeň*. 1. vyd. Praha: Advent-Orion, s. r. o., 2000. ISBN 80-7172-456-4.

HELLER, Jan. *Stvoření z ničeho*. Kostnické jiskry. Evangelický týdeník. 1953; roč. 38; č. 3.

HELLER, Jan. *Tři svědkové. Mojžíš – Izaiáš – Žalmista*. 1. vyd. Praha: Oikumené, 1995.

CHALUPA, Petr. Vykoupení. (Pokus o starozákonní vstup do tématu) In *Vtělení; Vykoupení; Církev* : [sborník příspěvků ze tří ekumenických kolokvií České křesťanské akademie] / příspěvky M. Prudkého ... [et al.] uspořádali L. Karfíková a Š. Špínka. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-85795-16-7.

CHIOLERIO, Marco. „Blaze tomu, kdo slyší tato slova.“ První setkání se Starým zákonem. 1. vyd. Praha: Paulínky, 1997. ISBN 80-86025-10-1.

KNIGHT, George A. F. *Servant theology. A Commentary on the Book of Isaiah 40-55*. 2nd ed. Edinburgh: The Handsel Press, 1984. ISBN 0-905312-21-7.

KOOLE, Jan Leunis. *Isaiah. Part 3. Volume 1, Isaiah 40-48*. 1st ed. Kampen: Kok Pharos Publishing House, 1997. ISBN 9039007131.

KOPPOVÁ, Johanna. *Izraelští proroci: dnešní pohled na prorocké knihy Starého zákona*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-507-1.

LESQUIVIT, Colomban a GRELOT, Pierre. Spása. In LÉON-DUFOUR, Xavier a kol. *Slovník biblické teologie*. 5. vyd. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991.

LURKER, Manfred. Světové strany. In *Slovník biblických obrazů a symbolů*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-254-3.

LYONNET, Stanislav. Vykoupení. In LÉON-DUFOUR, Xavier a kol. *Slovník biblické teologie*. 5. vyd. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991.

MARTIN-ACHARD, Robert. Sláva. In ALLMEN, Jean-Jaques von a kol. *Biblický slovník*. 2. vyd. Praha: Kalich, 1991. ISBN 8017-180-4.

MICHAELI, Frank. Spasení. In ALLMEN, Jean-Jaques von a kol. *Biblický slovník*. 2. vyd. Praha: Kalich, 1991. ISBN 8017-180-4.

MOLLAT, Donatien. Sláva/Velebnost. LÉON-DUFOUR, Xavier a kol. *Slovník biblické teologie*. 5. vyd. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991.

NOVOTNÝ, Adolf. Stvořiti. In NOVOTNÝ, Adolf a kol. *Biblický slovník*. (Díl 2.) 3. vyd. Praha: Kalich a Česká biblická společnost, 1992.

NOVOTNÝ, Adolf. Vykoupení, vykoupiti, vykupitel. In NOVOTNÝ, Adolf a kol. *Biblický slovník*. (Díl 2.) 3. vyd. Praha: Kalich a Česká biblická společnost, 1992.

PIDOUX, Georges. Stvoření. In ALLMEN, Jean-Jaques von a kol. *Biblický slovník*. 2. vyd. Praha: Kalich, 1991. ISBN 8017-180-4.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi. Náčrt trinitární teologie*. 1. vyd. Praha: Krystal OP; Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-85929-99-7 (Krystal OP). ISBN 978-80-7195-123-0. (Karmelitánské nakladatelství).

RAD, Gerhard von. *Old Testament Theology. Volume II. The Theology of Israel's Prophetic Traditions*. 1st ed. Edinburgh and London: Olivek and Boyd, 1965.

RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-190-3.

Starozákonní překladatelská komise. *Výklady ke Starému zákonu IV. Knihy prorocké. Izajáš až Malachiáš*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-274-9.

TROJAN, Jakub. S. *Kontrasty a alternativy*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2007. ISBN 978-80-7298-263-9.

VAULX, Jules de. Svatý. In LÉON-DUFOR, Xavier a kol. *Slovník biblické teologie*. 5. vyd. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991.

VLKOVÁ, Gabriela Ivana, *Nové srdce a nový duch*. In *Od Abrahama k nové smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1845-2.

VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1593-2.

WALTERS, G. a MILNE, Bruce. A. Spasení. In DOUGLAS, James Dixon (ed.). *Nový biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1996. ISBN 80-85495-65-1.

WESTERMANN, Claus. *Prophetic Oracles of Salvation in the Old Testament*. 1st ed. Edinburgh: T&T Clark, 1991. ISBN 0-567-29197-9.

WHYBRAY, Roger Norman. *Isaiah 40-66. New Century Bible Commentary*. 1st ed. Grand Rapids, 1975. ISBN 0-551-00896-2.

ZEVINI, Giorgio a CABRA, Pier Giordano (ed.). *Lectio Divina na každý den v roce I. Doba adventní*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-636-1.

Elektronické zdroje

CHALUPA, Petr. *Iz 43,16-21* [on line]. Citováno 2008-4-18. Dostupné z:
<http://www.biblickedilo.cz/ckbdweb/polozka.aspx?pid=662&kid=130>.

CHALUPA, Petr. *Iz 45,16* [on line]. Citováno 2008-4-18. Dostupné z:
<http://www.biblickedilo.cz/ckbdweb/polozka.aspx?pid=284&kid=128>.

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

Zkratky

Ed.	editoval
Dt-Iz	Deutero-Izaiáš
Kap.	kapitola
MT	masoretský text
Popř.	popřípadě
Pt-Iz	Proto-Izaiáš
Přel.	přeložil
Resp.	respektive
S.	strana
Ss.	strany
SZ	Starý zákon
Tt-Iz	Trito-Izaiáš
V.	verš
Vv.	verše

Značky

BS	Biblický slovník
BS2	Biblický slovník (Díl 2)
JBIZ	Jeruzalémská Bible, XII. svazek. Izaiáš.
NBS	Nový biblický slovník
SBT	Slovník biblické teologie
VSZ IV.	Výklady ke Starému zákonu IV.

Označení biblických knih je převzato z překladu JERUZALÉMSKÁ BIBLE. XII. svazek. *Izaiáš*. 1.vyd. Praha: Krystal OP, 2001.